

**Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok  
Országos Egyesülete**

**Kézikönyv a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtók számára a gyermekekkel szembeni rossz bánásmóddal kapcsolatos esetek ellátáshoz és kezeléséhez**

**Budapest, 2006.**

## Tartalomjegyzék

<b>I. Alapvető fogalmak meghatározása</b> .....	<b>4</b>
1.) A gyermekbántalmazás és a gyermek veszélyeztetettségének kapcsolata .....	4
2.) A gyermekekkel szembeni rossz bánásmód háttere, okai, körülményei a családon belül	7
2. 1.) Megelőzés és felismerés .....	8
2. 2.) A gyermek elhanyagolásának, a rossz bánásmódnak jelei .....	10
3.) A gyermekkel szembeni rossz bánásmód és a családon belüli erőszak kapcsolata .....	12
<b>II. A gyermekvédelmi rendszer és a veszélyeztetettséget észlelő- és jelzőrendszer tagjainak kötelezettsége</b> .....	<b>14</b>
<b>A jelzőrendszer tagjai kötelesek</b> .....	<b>14</b>
1. A veszélyeztetettséget észlelő- és jelzőrendszer tagjainak feladatai.....	15
1. 1.) Gyermekegészségügyi szolgáltatók .....	15
1. 2.) Rendőrség .....	17
1. 3.) Közoktatás.....	18
2. A gyermekjóléti szolgálat feladata .....	20
2.1.) Általános feladatok .....	20
2.2.) Feladatok bántalmazás és elhanyagolás gyanúja esetén .....	20
2. 3. A gyermekjóléti szolgálat teendői:.....	21
3. A jegyzői gyámhatóság és a városi gyámhivatal feladata .....	23
3.1.) A jegyzői gyámhatóság feladata .....	23
3.2.) A városi gyámhivatal feladata: .....	23
4. A jegyzői gyámhatóság és a városi gyámhivatal döntései .....	24
4.1.) Védelembe vétel.....	24
4.2.) Ideiglenes hatályú elhelyezés.....	25
4.3.) Nevelésbe vétel .....	26
<b>III. ESETLEÍRÁSOK</b> .....	<b>28</b>
1. Szexuális abúzus: Tarsoly Edéné Kaposvár Regionális Családsegítő Központ Módszertani Csoport .....	28
2. Érzelmeink kezelése, avagy a szociális munkás is csak ember: Tarsoly Edéné Kaposvár Regionális Családsegítő Központ Módszertani Csoport.....	32
3. Rendszer-abúzus: Halász Erzsébet, kaposvári Gyermekjóléti Csoport családgondozója .....	35
4. Lelkek és érzelmek: Tarsoly Edéné Kaposvár Regionális Családsegítő Központ Módszertani Csoport .....	38
<b>IV. MELLÉKLETEK</b> .....	<b>41</b>
1.számú melléklet: A gyermekek sérelmére elkövetett egyes bűncselekmények és szabálysértések törvényi helye .....	41
2. számú melléklet: A gyermekek sérelmére elkövetett egyes bűncselekmények meghatározása .....	43
3. számú melléklet: A gyermek sérelmére elkövetett egyes szabálysértések meghatározása .....	60
4. számú melléklet: A szülői felügyeleti jog megszüntetése.....	62

## BEVEZETÉS

A Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesülete jelen kiadvánnyal segítséget kíván nyújtani a gyermekjóléti szolgáltatást végző munkatársak számára, a gyermekekkel szembeni rossz bánásmód felismerése és kezelése terén.

A kiadvány, a már megjelent, az érintett szakmák szakértői és irányítói által elfogadott módszertani ajánlások azon részeiből kiemelt szakaszok szerkesztett változata, melyek a gyermekjóléti szolgáltatást végzők számára tartalmaznak fontos ismereteket és elvégzendő feladatokat.

*Így a szerkesztésénél felhasználtuk az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium: „A gyermekvédelmi feladatot ellátó szervek szerepe és felelőssége a gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzésére és kezelésére” című módszertani füzetét, az Országos Gyermekegészségügyi Intézet: „A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, felismerése és kezelése” című módszertani levelét, és az Országos Rendőrfőkapitány 13/2003.(III. 27.) ORFK intézkedése: „a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására” című intézkedését, valamint „A gyermekjóléti szolgálatok feladatai a gyermekbántalmazási esetek ellátásában és kezelésében” című Hírlevélet.*

A könyv négy fejezetből áll.

Az első fejezetbe a gyermekekkel szembeni rossz bánásmód fogalmának részletes meghatározását, az okoknak és körülményeknek a leírását szerkesztettük be és segítséget nyújtunk a megelőzés, észlelés és felismerés terén.

A második fejezetben a résztvevők feladatainak, megteendő lépéseinek leírását adjuk közre.

A harmadik fejezetben gyermekjóléti szolgálatban dolgozó kollégák napi tapasztalataikat, dilemmáikat osztják meg velünk, eseteik leírásával.

Végezetül, a mellékletbe beidézzük azokat a jogszabályokat, melyek ismerete segítséget nyújt a jelenség jobb megértéséhez, áttekintéséhez.

Fontosnak tartjuk, hogy a különböző területeken dolgozók ismerjék meg egymás feladatkörét, kötelezettségeit a gyermekek veszélyeztetettségének felismerése és kezelése tekintetében. Csak így képzelhető el a rendszerszerű, hatékony, közös gondolkodás a problémakört illetően.

Reményeink szerint, a könyv, mint szakmai segédanyag, a napi munka során útmutatást, tájékoztatást és megerősítést tud nyújtani a gyermekekkel foglalkozó kollégáknak.

# KÉZIKÖNYV A GYERMEKJÓLÉTI SZOLGÁLTATÁST NYÚJTÓK SZÁMÁRA A GYERMEKEKKEL SZEMBENI ROSSZ BÁNÁSMÓDDAL KAPCSOLATOS ESTEK ELLÁTÁSÁHOZ ÉS KEZELÉSÉHEZ

## I. Alapvető fogalmak meghatározása

### 1.) A gyermekbántalmazás és a gyermek veszélyeztetettségének kapcsolata

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI.tv. (továbbiakban: Gyermekvédelmi törvény) 5.§.-a szerint a **veszélyeztetettség** olyan - magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult - állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja, vagy akadályozza”.

A gyermekbántalmazás a gyermek veszélyeztetettségének egyik megnyilvánulási formája, de a gyermek veszélyeztetettsége bántalmazás nélkül is megvalósulhat, így például a gyermek magatartása, a szülő egészségi állapota, anyagi körülménye, életvitele lehet veszélyeztető körülmény anélkül, hogy ez a gyermek bántalmazását is jelentené.

A **gyermek bántalmazása** alatt azt értjük, ha valaki(k) sérülést okoz(nak) a gyermeknek, vagy a gyermek sérelmére elkövetett cselekményt, történést szándékosan nem akadályozza(ák) meg. Ez a gyermek további életére kiható, jelentős mértékű sérülés lehet testi, érzelmi, erkölcsi, szellemi, egészségügyi jellegű, illetve a gyermek méltóságát sértő, személyiségfejlődését károsan befolyásoló. A gyermekeket érheti bántalmazás családon belül, intézményi keretek között vagy - ritkább esetben - lehetnek idegen személy által okozott bántalmazás szenvedő alanyai is.

A gyermekbántalmazás, vagy elhanyagolás magában foglal minden olyan fizikai, érzelmi bánásmódot, melynek eredménye a gyermek egészségének, fejlődésének, méltóságának valós, vagy potenciális sérülése.

A magyar jogrendszerben nincs pontos meghatározás arra vonatkozóan, milyen eset minősül gyermekbántalmazásnak, elhanyagolásnak, a szakemberek között is vita van e tekintetben. A **WHO definícióját tartjuk elfogadhatónak:**

*„A gyermek bántalmazása és elhanyagolása (rossz bánásmód) magában foglalja a fizikai és/vagy érzelmi rossz bánásmód, a szexuális visszaélés, az elhanyagolás vagy hanyag bánásmód, a kereskedelmi vagy egyéb kizsákmányolás minden formáját, mely a gyermek egészségének, túlélésének, fejlődésének vagy méltóságának tényleges vagy potenciális sérelmét eredményezi egy olyan kapcsolat keretében, amely a felelősségen, bizalmon vagy hatalmon alapul.”*

A rossz bánásmód lehet fizikai, érzelmi, szexuális és egyéb jellegű, és megvalósulhat aktív (cselekvő) és passzív (elhanyagoló) magatartással, a gyermeket rossz bánásmód érheti családon belül, illetve családon kívül.

**Elhanyagolást jelent**, ha a szülő vagy a gondviselő rendszeresen elmulasztja a gyermek alapvető szükségleteinek kielégítését, védelmét, felügyeletét, amely súlyos ártalmat okoz, vagy ennek veszélyével fenyeget bármelyik területen: egészség, oktatás, érzelmi fejlődés, táplálkozás, lakhatás és biztonságos körülmények, amely veszélyt jelent, vagy nagy valószínűséggel jelenthet a gyermek egészségi állapotára, mentális, lelki és spirituális, erkölcsi és szociális fejlődésére. Figyelembe kell venni ennek megítélésakor, hogy milyen mértékben adottak a feltételek a család rendelkezésére álló erőforrásai tekintetében.

Minden olyan mulasztás vagy baj okozása, amely jelentősen árt a gyermek egészségének vagy lassítja, akadályozza szomatikus, mentális és érzelmi fejlődését.

**Érzelmi elhanyagolást** jelent az érzelmi biztonság, az állandóság, a szeretetkapcsolat hiánya, a gyermek érzelmi kötődésének durva mellőzése, elutasítása, a gyermek jelenlétében történő erőszakos, durva, támadó magatartás más családtaggal szemben.

**Fizikai elhanyagolást** jelent az alapvető fizikai szükségletek, higiénés feltételek hiánya, a felügyelet hiánya, a gyermek védelmének elmulasztása olyan esetekben, amikor veszélynek van kitéve. Ide sorolható az orvosi ellátás késleltetése, az orvosi utasítások be nem tartása, a védőoltások beadatásának indokolatlan elmulasztása, késleltetése.

**A gyermekbántalmazás** azt jelenti, ha valaki sérülést, fájdalmat okoz egy gyermeknek, vagy ha a gyermek sérelmére elkövetett cselekményt - bár tud róla, vagy szemtanúja - nem akadályozza meg, illetve nem jelenti.

**Fizikai bántalmazás** az a szándékos cselekedet, vagy gondatlanság (így különösen ütés, rázás, mérgezés, égés, fulladás, közlekedési baleset, stb.), amely a gyerek fizikai sérüléséhez, halálához vezet vagy vezethet. Ide sorolható a közlekedés során elkövetett gondatlan veszélyeztetés (gyermekülés hiánya, ittas vezetés, kivilágítatlan kerékpár stb.)

**Az érzelmi bántalmazás** azt a rendszeres, hosszú időn át tartó érzelmi rossz bánásmódot jelenti, amely súlyos, és tartósan káros hatással van a gyermek érzelmi fejlődésére.

Ez magában foglalhatja annak közvetítését a gyermek felé, hogy értéktelen, el nem fogadott, nem kívánt és nem szeretett.

Jelenthet az életkornak, vagy a fejlettségnek nem megfelelő elvárások támasztását a gyermekkel szemben (pl. a szobatisztaság idő előtti erőltetése, a képességekhez nem igazodó iskolai követelmények).

Ide tartozik a gyermekekben állandó félelemérzet, vagy szorongás keltése, megszégyenítés, állandó kritizálás, az érzelmi zsarolás, a gyermek kihasználása.

Az érzelmi bántalmazás súlyos formája az olyan élethelyzet, amelyben a gyermek szem- és fültanúja más bántalmazásának.

Az érzelmi bántalmazás mindezen komponenseket magában foglalhatja, de egymagában is jelentkezhethet.

**Szexuális bántalmazás** a gyermek bevonását jelenti olyan szexuális aktivitásba, amelyet a gyermek nem képes megérteni, felfogni, amelyhez nem tudhatja az érdemi beleegyezését adni, vagy amelyre a gyerek koránál, fejlettségi állapotánál fogva nem érett, továbbá amelyet tilt az adott társadalom/közösség jog- és szokásrendje, illetve az adott környezetben elfogadott tabuk. A szexuális visszaélés létrejöhet felnőtt és gyermek, vagy olyan korú gyermek és gyermek között, ahol a kapcsolat a kor és

fejlettség okán, a kapcsolat felelősségén, bizalmon vagy hatalmi helyzeten alapszik, és a tevékenység az agresszor szükségleteinek kielégítését, vagy megelégedettségét szolgálja.

Ez magában foglalhatja, de nem feltétlenül korlátozódik:

egy gyermek kényszerítése, vagy késztetése bármilyen törvénytelen szexuális aktivitásra,

a gyermek kizsákmányolása gyermekprostitúció, vagy más jogellenes szexuális aktivitás formájában,

- a gyermek felhasználása és kizsákmányolása pornográf anyagok, videó felvételek, vagy előadások, megnyilvánulások formájában.

### **A gyermekbántalmazás különleges esetei**

**Méhmagzatot károsító magatartás**, amikor a várandós anya – az erről való felvilágosítás ellenére - életmódjával magzata egészségét veszélyezteti, - így elsősorban a terhesség alatti drog és alkoholfogyasztás, a mértéktelen dohányzás, a prostitúció tartozhat ide. A várandós anya bántalmazása, a nem gondozott, titkolt terhesség is árthat a méhmagzatnak.

Ebbe a csoportba sorolandó az **újszülöttgyilkosság**, amikor az anya (általában titkolt terhességet követően) közvetlenül a szülés után, illetve néhány órán belül az újszülött halálát okozza tevőlegesen, vagy magára hagyással.

**Oktatási-, nevelési elhanyagolás**, amely az iskolalátogatási kötelezettség elhanyagolását, vagy a rendelkezésre álló és javasolt speciális képzési, fejlesztési, egészségügyi szolgálatok igénybevételeének elmulasztását jelenti.

Különleges ellátást és kezelést igényel, ha **gyermek bántalmaz gyermek**. Ezekben az esetekben egy gyermeket egy másik gyermek, vagy gyermekek csoportja a konfliktusok szokásos kezelésén túl - ismételten - fizikailag, lelkileg bántalmaz, vagy szexuálisan molesztál. A probléma kezelésénél igen fontos, hogy az áldozat és az elkövető egyaránt kapjon megfelelő segítséget. Speciális terület a testvérbántalmazás, annak érzelmi vonatkozásai, indulati tartalma miatt.

**Rendszer abúzus**ról beszélünk, ha a gyermekek védelmét szolgáló tevékenység, vagy rendszer nem létezik, vagy diszfunkcionálisan működik, ezzel hozzájárul a bántalmazás, elhanyagolás megelőzésének elmulasztásához, késedelmes elhárításához, vagy be nem avatkozásával a folyamatos károsodáshoz. Ide kell sorolni a gyermekek védelmére, gondozására, ellátására létrehozott **ellátórendszeren belüli** rossz bánásmódot (például oktatásban, egészségügyben, gyermekvédelmi ellátásban).

Ebbe a körbe tartozik a gyermek tájékoztatásához és véleménynyilvánításhoz fűződő jogainak figyelmen kívül hagyása, vagy megtagadása, a szülőktől való indokolatlan elválasztás.

Nincsenek meghatározva olyan egyértelmű kritériumok, amelyekre támaszkodni lehet annak megítélésében, hogy mi minősül jelentős mértékű, vagy nagyon súlyos sérülésnek. A nem megfelelő, rossz bánásmód súlyosságának vizsgálatakor figyelembe vehető a fizikai károkozás foka és mértéke, a bántalmazás és hanyag bánásmód időtartama és gyakorisága, az

előre megfontoltság mértéke, a fenyegetés, kényszerítés, szokatlan elemek megjelenése a gyermek szexuális bántalmazásával kapcsolatosan. Néha egyetlen traumát okozó esemény is jelentős kárt okozhat, például fizikai támadás, fojtogatás, vagy mérgezés. Gyakrabban előfordul, hogy több károsító esemény következtében keletkezik jelentős mértékű sérülés. Ezek az események megzavarják, megváltoztatják vagy lerombolják a gyermek fizikai és/vagy pszichés fejlődését.

## ***2.) A gyermekekkel szembeni rossz bánásmód háttere, okai, körülményei a családon belül***

Az áldozattá válás esélyében nincs különbség fiúk és lányok között. Vannak olyan megfigyelések, melyek szerint nagyobb valószínűséggel érintettek az elsőszülött gyermekek. Többgyermekes családban gyakran előfordul, hogy az erőszak csak az egyik gyermek ellen irányul. Fiatal szülők esetében a kisebb gyermekek esélye nagyobb az áldozattá válásra, hiszen kiszolgáltatottabbak és kevésbé képesek segítségkérésre. A csecsemők veszélyeztetettségét különösen fokozza a tény, hogy nem tudnak jelezni, beszélni. Leggyakrabban a 2 évesnél fiatalabbak esnek fizikai erőszak áldozatául, de 1 éves kor után már ritka az erőszakból származó haláleset.

A nemzetközi adatok és kutatások szerint a fogyatékkal élő gyermekek fokozottabban vannak kitéve az abúzus veszélyének. A halmozott fogyatékoság további rizikót jelent, mivel az irántuk tanúsított türelem és az elfogadásuk is zavart szenvedhet, emellett kevésbé képesek visszautasítani, vagy elkerülni a bántalmazást. Kommunikációs problémáik miatt jelzéseiket sem mindig érti a környezet.

A gyermeket családon belül többnyire a szülő, vagy a szülőnek a gyermekkel (is) együtt élő, vele azonban vérségi kapcsolatban nem lévő élettársa bántalmazza. A testvérek közötti bántalmazás általában nem ölt patológiás jelleget, bár erre is találunk példát. A fiatalabb szülők gyakrabban bántalmazzák gyermeküket, mint az idősebbek. A bántalmazó családokban többnyire mindkét szülő bántalmazza és/vagy elhanyagolja a gyermeket. A férfiak gyakrabban követnek el nemi illetve fizikai erőszakot, testi fenyegetést, a nők pedig mérgezést, fojtogatást.

A **Münchausen by proxy** szindróma is inkább nőkre jellemző (ilyenkor a tüneteket a szülő, általában az anya idézi elő, s ugyanő az, aki az orvosnál előadja a gyermeke betegségéről szóló – hamis – információkat).

A bántalmazó szülők többnyire nem szenvednek pszichiátriai betegségben, bár sokuknál mutatható ki személyiségzavar, így pl. fokozott agresszivitás, a szokásostól eltérő szexuális viselkedés. A gyermekbántalmazás minden társadalmi rétegben előfordul, de vannak fokozott figyelemre okot adó családi és egyéni rizikófaktorok. A magasabb társadalmi helyzetű családok esetében nem feltétlenül kevesebb a bántalmazás, a visszaélés, azonban felfedésük és a gyermek védelme azonban nehezebb. Ezek a családok ugyanis tájékozottabbak, jobb érdekérvényesítők. A szakemberek kevésbé gyanakodnak rájuk, esetleg a szülők társadalmi helyzete miatt jobban félnek eleget tenni jelentési kötelezettségüknek.

A gyermek családon belüli bántalmazásának esélye sokszorosára növekszik, ha valamely szülője gyermekkorában maga is erőszak áldozata volt. Az anya, aki gyermekkorában áldozattá vált, a tanult viselkedésminták, a zavart kötődés miatt, hajlamosabb saját gyermeke bántalmazására. Ezen anyák több mint egyharmada a szóban forgó bántalmazást leszámítva igen lelkiismeretesen gondolja, neveli gyermekét, más formában nem bántja.

## **Az erőszak lehetőségét növelő rizikófaktorok**

### **Családi tényezők**

- a) szociális depriváció (szegénység, hajléktalanság, munkanélküliség)
- b) erőszak a családtörténetben (a szülő bántalmazott, vagy elhanyagolt gyermek volt)
- c) egyedülálló, különélő szülők
- d) mostoha szülő, bizonytalan kapcsolódású élettárs, partner
- e) szüléskor az anya 18 évesnél fiatalabb
- f) az anya rövidebb-hosszabb időre külön él a gyermektől
- g) zavarok a családi kapcsolatrendszerben

### **A szülő személyiségével összefüggő problémák**

- a) a szülő közömbös, vagy éppen túl aggódó, intoleráns a gyermekkel
- b) mentális betegség, alkohol-, vagy drogfüggőség, deviáns magatartás

### **A gyermekkel kapcsolatos tényezők**

- a) koraszülött, kis súlyú gyermek
- b) az újszülöttet több mint 24 órára elválasztották az anyától
- c) két gyermek születése között kevesebb, mint 18 hónap telt el
- d) testi, vagy értelmi fogyatékkal élő, illetve krónikus beteg (szellemi vagy fizikai) gyermek
- e) nehezen kezelhető gyermek

*Itt újra hangsúlyozni kell, hogy több rizikófaktor jelenléte sem vezet szükségszerűen bántalmazáshoz, elhanyagoláshoz. Nagyon kedvezőtlen körülmények között is élnek gyermekek harmonikus, szerető, védelmező légkörben, ugyanakkor előfordul, hogy optimálisnak látszó és kiegyensúlyozott családban is megtörténik a gyermek bántalmazása.*

## 2. 1.) Megelőzés és felismerés

A gyermek elhanyagolásának, a rossz bánásmódnak a jeleit, azok a szakemberek észlelhetik elsődlegesen, akik napi kapcsolatban vannak a gyermekkel, vagy akik ismerik a családot, gyermeket (gondozónő, pedagógus, orvos, védőnő).

Fontos, hogy a gyermekekkel foglalkozó szakemberek olyan kapcsolatba kerüljenek a családdal, hogy a rizikófaktorok és jelek felismerhetőek legyenek számukra.

A gyermekjóléti szolgálatnak mindenkor feladata, hogy segítse a jelzőrendszer tagjait a gyermekbántalmazás felismerésében, feltárásában. Egy adott eset kapcsán a legmegfelelőbb segítség kifejtése érdekében nyújtson folyamatos konzultációs lehetőséget és szakmai tájékoztatást a tagok számára. A jelzést követően célszerű szakmaközi esetmegbeszélésen tisztázni a felmerült gyanút.

Fontos hangsúlyozni, hogy a jelek sokszor nem egyértelműek, a bántalmazástól nagyon távoli kontextusban is megjelenhetnek. Az áldozattól nem várhatjuk a gyanú megerősítését, így a szakember könnyen elbizonytalanodhat. Nehezíti helyzetét, hogy – főleg elhanyagolás, vagy szexuális bántalmazás esetén – a testi jelek hiánya nem zárja ki a bántalmazás lehetőségét.

A bántalmazás jelei a gyermek életkorával is eltérő formákat ölthetnek. A pubertás korban még nehezebbé válik a viselkedésben a deviáns és normális magatartás elkülönítése. A gyanújelek lehetnek általánosak, specifikusak. Jelentkezhetnek testi, viselkedésbeli, érzelmi szinteken.

## Felismerést segítő jelek

- Külső jelek, jellegzetes sérülések
- Testi-szellemi fejlődés elmaradása
- Gyermek viselkedésének inadekvát módja (félénk, visszahúzódó v. éppen agresszív)

**A gyanújelek jelentős részét a védőnő, családorvos, gyermekorvos, a bölcsődei gondozónő, óvodapedagógus, iskolai pedagógus észleli, melyről jelzést ad a gyermekjóléti szolgálat felé.**

## A bántalmazás formái

### - elhanyagolás és mulasztás

- csecsemő, kisgyermek magára hagyása, bezárása,  
- gondozás, gondoskodás, etetés, öltöztetés, egészségügyi megelőzés, gyógykezelés, ápolás tartós elmulasztása,  
- a mozgás és játéktér megvonása, játékok biztosításának hiánya  
- **fizikai** – rázás, rángatás, lökdösés, rúgás, megszorítás, sarokba állítás, térdepeltetés, hideg vízzel leöntés, pofozás, csipkedés, égetés, elcsúfítás, megcsonkítás, tárgyak dobálása, fegyver használat

- **érzelmi** – lealacsonyítás, kigúnyolás, csúfolás, figyelmen kívül hagyás, elutasítás, lekicsinylés, kritizálás, elszigetelés, terrorizálás, állandó durva szidalmazás, kiabálás, ijesztgetés, indokolatlan és súlyos büntetés, erőszakkal való fenyegetés, kedvenc játéknak - átmeneti tárgynak elvétele, elzárása

- **szexuális** – nem kívánt érintés, rágalmazás, kierőszakolt, fájdalmat okozó behatolás

szex, vagy pornó filmek nézése, tanúja közösülésnek, vagy szexuális aktivitásnak

- **egyéb formák** – koldulásra, lopásra, prostitúcióra, hazugságra kényszerítés, korának nem megfelelő, ill. rendszeres megterhelő munka végeztetése

## Veszélyeztető tényezők

- nem kívánt, vagy titkolt terhesség,
- rossz családi légkör, feszültség a családtagok között,
- a család szorongatott, megoldhatatlannak látszó rossz szociális helyzete, társadalmi hátránya,
- alkoholizálás, droghasználat, egyéb szenvedélybetegség, - függőség,
- agresszivitás,
- túl fiatal szülő,
- a szülő maga is bántalmazott volt,
- anya depressziója, szorongása,
- egyéb személyiségtorzulással járó pszichés eredetű betegség,
- felbomlott házasság, kapcsolattartási probléma,
- a szülő pozitív családmodelljének hiánya

Előfordul, hogy a vér szerinti szülő, vagy nevelőszülő agressziója a családban csak egy bizonyos gyermekre irányul, aki általában fogyatékos, vagy a szülő valós, vagy vélt elvárásainak megfelelni nem tudó, vagy a szülőt valami/ esetleg rejtett ok/ miatt különösen irritáló gyermekről van szó.

## 2. 2.) A gyermek elhanyagolásának, a rossz bánásmódnak jelei

<b>Gyermeknél észlelhető általános viselkedési gyanújelek</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>▪ kifejezéstelen arc, üres tekintet, szemkontaktus hiánya</li><li>▪ feltűnően készséges, túlságosan alázatos, engedékeny viselkedés</li><li>▪ túlságosan éber, vibráló, agresszív, válogatás nélkül figyelmet követelő ún. acting out</li><li>▪ a gyermek szokatlanul félénk, riadt, túlérzékeny a környezeti hatásokkal szemben</li><li>▪ bizalmatlan, különösen a közel állókkal szemben, fél a szülőktől</li><li>▪ különös félelem bizonyos személyektől, vagy bizonyos típusú emberektől, pl.: férfiak, katonák stb.</li><li>▪ elmenekülés otthonról</li><li>▪ alvászavarok, evészavarok</li><li>▪ regresszív viselkedés (alacsonyabb életkornak megfelelő viselkedéshez való visszatérés, pl. ujjszopás, ágybavizelés stb.)</li><li>▪ kivonulás, mindenek kívül maradás, elutasítás</li><li>▪ koraérett magatartás</li><li>▪ droghasználat</li><li>▪ depresszió, bűntudat, szégyenérzet</li><li>▪ váratlanul bekövetkező változások a viselkedésben</li><li>▪ öngyilkossági készlet, kísérlet</li></ul>

<b>A gyermekközösségben észlelhető viselkedési gyanújelek</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>▪ gyenge kapcsolat a kortársakkal, barátokkal, kapcsolatépítési képtelenség</li><li>▪ korai érkezés az iskolába, késői távozás, hiányzás szinte soha, vagy éppen ellenkezőleg gyakori hiányzás</li><li>▪ passzivitás az iskolai és egyéb programokban</li><li>▪ koncentrációs, tanulási nehézségek</li><li>▪ iskolai teljesítmény hirtelen hanyatlása, váratlanul gyenge teljesítmény</li></ul>

### **Elhanyagolásra, bántalmazásra utaló gyanús szülői magatartás**

- védőoltások indokolatlan elmaradása
- orvosi, védőnői, ápolói tanácsok be nem tartása, a diéta elhanyagolása
- kórházba került gyermeket a szülők nem látogatják, nem viszik időben haza
- kórházi látogatáskor italos állapot, kontrollálatlan magatartás
- türelmetlen, agresszív szülő
- apatikus, gyermekével szemkontaktust nem tartó szülő
- túlaggódó, (indokolatlanul) gyakran orvoshoz forduló szülő
- szülő a tényektől függetlenül „másnak, rossznak” tartja a gyermeket
- a sérülés nem egyeztethető össze az előadott történettel
- szülő, vagy gondozó a sérülés után nem fordul azonnal orvoshoz
- a gyermek a sérülésről másképp számol be, mint a szülő
- szoptatás elutasítása, hártása

### **Az elhanyagolás szomatikus gyanújelei**

- alultápláltság, leromlott fizikai-lelki állapot, disztrófia
- erősen kiszáradt, vagy lehűlt állapotban kórházba, rendelésre kerülő gyermek
- ápolatlan, feltűnően piszkos bőr, piszkos, az időjárási viszonyoknak nem megfelelő ruházat
- elhanyagolt bőrfertőzések, impetigo
- rovarcsípések nyomai
- hosszú ideje fennálló dermatitis gluteális (a fenéktáji bőr gyulladáisos állapota)
- a kórházba rövid időn belül, indokolatlanul leromlott állapotban visszatérő gyermek
- túl gyakran történik a gyermekkel baleset, sérülés, mérgezés
- ismeretlen eredetű eszméletvesztés (agyrázkódás)
- korábbi elhanyagolásra, sebesülésekre utaló jelek

<b>Fizikai bántalmazásra utaló gyanújelek</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ a bántalmazás látható nyomai, jelei</li> <li>▪ az előzményben korábbi sérülések</li> <li>▪ fojtogatás nyoma</li> <li>▪ megmagyarázhatatlan, nyilvánvalóan nem baleseti eredetű sérülések</li> <li>▪ többszörös különböző időben keletkezett, a gyógyulás különböző stádiumait mutató zúzódások, vérömleny, karmolás,</li> <li>▪ verésnyomok, égés, forrázás</li> <li>▪ koponya, borda, hosszú csöves csontok nem nyilvánvalóan baleseti eredetű törése, régi törésre utaló radiológiai eltérések</li> <li>▪ ellentmondásos történet a sérülésről</li> <li>▪ a gyermek (szinte szó szerint) ismétli a szülő történetét a sérülésről, cáfolja, hogy probléma van otthon, a korábbi bántalmazást</li> <li>▪ nem baleseti jellegű mérgezés</li> <li>▪ nem baleseti jellegű égés, forrázás</li> </ul>

### ***3.) A gyermekkel szembeni rossz bánásmód és a családon belüli erőszak kapcsolata***

**A gyermekbántalmazás** megvalósulhat családon belül és attól függetlenül is. A családon belüli erőszak egyben gyermekbántalmazásnak is minősül, ha a családtagok közötti erőszakos történéseknek közvetve vagy közvetlenül a családban élő gyermek is szenvedő alanya.

A családon belüli erőszak számos különböző módon fejti ki hatását. Veszélyt jelenthet a még meg sem született gyermekre is, mivel a várandós anyákat érő támadások igen gyakori formája a fizikai ütés, vagy rúgás, és ezzel a sérülés veszélye áll fenn mind az anya, mind a magzat esetében; a káros hatás ugyanakkor lehet érzelmi jellegű is.

A gyermeket gyakran érik sérülések az erőszakos cselekmények során a bántalmazó részéről szándékosan, vagy oly módon, hogy védelmezni szeretné a bántalmazott felnőttet. A gyermekek személyiségfejlődését negatívan befolyásolhatja, ha tanúi lesznek az egyik szülőt érő fizikai és/vagy érzelmi bántalmazásnak. A felnőtt áldozatok elleni erőszaknak következménye akadályozhatja a bántalmazottat gondozási, nevelési feladataik ellátásában.

A családon belüli erőszak esetén különös figyelmet kell fordítani a gyermek érintettségére is. A családon belüli fizikai bántalmazás, még ha nem is a gyermekre irányul, őt akkor is érinti a bántalmazás, így gyermekbántalmazásról beszélünk. Ezért a gyermekjóléti szolgálat és szükség szerint a gyámhatóság bevonására is szükség van, nem elegendő a rendőrségi intézkedés.

Az Országos Rendőrfőkapitány 13/2003. (III.27.) ORFK intézkedése a családon belüli erőszak kezelésére rendszeres együttműködési és kölcsönös jelzési, intézkedési kötelezettséget ír elő a rendőrség számára a gyermekvédelmi szervekkel. Egyúttal előíranyozza, hogy a rendőrség kössön **együttműködési megállapodást** a városi

önkormányzat jegyzőjével és a városi gyámhivatallal, valamint a rendszeresített adatlapon jelezzen a gyermekjóléti szolgálatok felé, ha eljárása során kiskorú veszélyeztetettségét állapította meg.

A Gyermekvédelmi Törvény alapelvei, rendszere, ellátási formái, és a gyermekvédelmi gondoskodás körébe tartozó hatósági intézkedések a gyermek veszélyeztetettségének – így a rossz bánásmódnak a – megelőzését szolgálják. A törvényben rögzített gyermeki jogok érvényesülése és érvényesítése fontos garanciát jelent a megelőzésre, illetve a bántalmazás ismétlődésének elkerülésére.

A Gyvt. 6.§.-a rögzíti a **gyermeknek azt a jogát**, hogy „a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődése, egészséges felnevelkedése és jóléte a saját családi környezetében történő nevelkedéssel legyen biztosítva. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy segítséget kapjon a saját családjában történő nevelkedéséhez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.”

A 6.§ (5) bekezdése szerint „a gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással - fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal -, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. **A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.**”

## II. A gyermekvédelmi rendszer és a veszélyeztetettséget észlelő- és jelzőrendszer tagjainak kötelezettsége

A Gyermekvédelmi törvény rögzíti a nem gyermekvédelmi alapfeladatot ellátó, de a gyermekvédelemhez kapcsolódó egyes szervek kötelező feladatát, jelzési és együttműködési kötelezettségét.

A gyermekvédelemhez kívülről kapcsolódó egyes szervek számára a Gyermekvédelmi törvény 17.§-a jelzési, együttműködési kötelezettséget állapít meg. Ennek a jelzőrendszernek kell felismernie és jeleznie, ha gyermek bántalmazását, elhanyagolását vagy egyéb veszélyeztetettségét észleli.

Ezek a szervek, személyek:

- az egészségügyi szolgáltatást nyújtók, így különösen a védőnői szolgálat, a háziorvos, a házi gyermekorvos,
- a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók, így különösen a családsegítő szolgálat, a családsegítő központ,
- a közoktatási intézmények, így különösen a nevelési-oktatási intézmény, a nevelési tanácsadó,
- a rendőrség,
- az ügyészség,
- a bíróság,
- a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása,
- a társadalmi szervezetek, egyházak, alapítványok.

A jelzőrendszer tagjai kötelesek

a) **jelzéssel élni** a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgálatnál,

b) **hatósági eljárást** kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén.

Ezek a személyek, szolgáltatók, intézmények és hatóságok a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a veszélyeztetettség megelőzése és megszüntetése érdekében kötelesek **egymással együttműködni**, és egymást **kölcsönösen tájékoztatni**. Minden szakterületnek a saját kompetenciája szerint kell meghatároznia a feladatait.

Gyakran tapasztalható, hogy a gyermekvédelmi feladatot ellátó, vagy ahhoz feladattal kapcsolódó szolgáltatók számára szakmai problémát jelent, hogy elkülönítsék a rossz bánásmódra, illetve a gyermek egyéb veszélyeztetettségére utaló jeleket.

A jelzőrendszerben résztvevő szakembereknek gondot okozhat, hogy jelzéssel éljenek-e a gyermekjóléti szolgálatnál a veszélyeztetettség miatt, vagy hatósági intézkedést kezdeményezzenek-e rossz bánásmód miatt a gyámhatóságnál.

## 1. A veszélyeztetettséget észlelő- és jelzőrendszer tagjainak feladatai

### 1. 1.) Gyermekegészségügyi szolgáltatók

#### a.) Jogszabályi háttér

- Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény
- Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsoló személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény

**E törvények szerint az orvosi titoktartás nem vonatkozik arra az esetre, ha az egészségügyi dolgozó a gyermek érdekében, a Gyermekvédelmi törvény alapján bejelentési kötelezettségének tesz eleget.**

**1997. évi CLIV. törvény 25§(3)** Az érintett beteg egészségügyi adatait annak hozzájárulása hiányában is közölni kell, amennyiben:

- a) ezt törvény rendeli el (a gyermekvédelmi törvény elrendeli az adatszolgáltatást a szakmai, intézményközi együttműködés során)
- b) mások életének, testi épségének és egészségének védelme szükségessé teszi

**2002. évi LVIII. törvény** egyes, az egészségügyet és a társadalombiztosítást érintő törvények módosításáról

43.§ Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 24.§-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„24§ (1) Az érintett első ízben történő orvosi ellátásakor, ha az érintett 8 napon túl gyógyuló sérülést szenved és a sérülés feltehetően bűncselekmény következménye, a kezelőorvos a rendőrségnek haladéktalanul bejelenti az érintett személyazonosító adatait.

(2) A kezelőorvos az (1) bekezdés szerinti esetben a beteg személyazonosító adatairól a lehető legrövidebb időn belül értesíti az egészségügyi szolgáltató betegjogi képviselőjét a beteg érdekében szükséges intézkedések megtétele céljából.

(3) A kiskorú érintett első ízben történő ellátásakor – a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 17.§-ára tekintettel – az ellátást végző egészségügyi szolgáltató ezzel megbízott orvosa köteles az egészségügyi szolgáltató telephelye szerinti illetékes gyermekjóléti szolgálatot haladéktalanul értesíteni, ha

- a) feltételezhető, hogy a gyermek sérülése vagy betegsége bántalmazás, illetve elhanyagolás következménye,
- b) a gyermek egészségügyi ellátása során bántalmazásra utaló körülményekről szerez tudomást.

(4) Az (1)-(3) bekezdés szerinti adattovábbításhoz az érintett, illetve az adattal kapcsolatosan egyébként rendelkezésre jogosult beleegyezése nem szükséges.

- Az egészségügyi dolgozók rendtartásáról szóló 11/1972.(VI. 30.) EüM. rendelet
- A testi sérülést szenvedett személyekről orvosi látogatás és vélemény kiállításáról szóló 16/1969. (Eü.K.7.) EüM. utasítás

## b.) Feladatok

A gyermekorvos és a védőnő közös feladata megbecsülni, hogy milyen fokú a veszélyeztetettség, mert ennek függvényében kell dönteni a további teendőkről. A probléma súlyosságától függően kell igénybe venni más szakellátó intézmény (szakorvos, pszichiáter, pszichológus, családterapeuta, egyéb speciális szolgáltató) segítségét, illetve a gyermekjóléti szolgálathoz, vagy büncselekmény esetén a rendőrséghez kell fordulni.

Az egészségügyi szolgáltatókat az említett törvény arra kötelezi, hogy értesítsék a gyermekjóléti szolgálatot, ha feltételezhető, hogy a gyermek sérülése vagy betegsége bántalmazás, elhanyagolás következménye, illetve ha a gyermek egészségügyi ellátása során bántalmazására, elhanyagolására utaló körülményről szerez tudomást.

*A jelzési, jelentési kötelezettség elmulasztása maga is bántalmazó, elhanyagoló magatartást, de legalábbis foglalkozás körében elkövetett gondatlanságot jelent, mivel ez is veszélyezteti a gyermeket és neki további sérelmet okozhat. Más oldalról a jelzési, jelentési kötelezettség esélyt jelent minden szakembernek arra is, hogy módja legyen megbeszélni az esetet és közös intézkedési, cselekvési tervet készítsen.*

**Ez az eljáró szakember számára is védelmet ad az elkövetővel szemben, azáltal, hogy több intézmény és szakember között oszlik meg a döntések súlya.**

Amennyiben közvetlenül a gyámhatóságnál kezdeményeznek intézkedést, a gyámhatóság (jegyző, városi gyámhivatal) mérlegelési körébe tartozik a további hatáskörébe tartozó döntéshozatal.

Amennyiben a gyermekjóléti szolgálathoz fordulnak jelzéssel, a családgondozónak mérlegelnie kell a helyzet ismeretében, hogy a veszélyeztetettség miatti további - saját feladatkörébe tartozó - intézkedésekre van-e szükség, vagy saját segítő tevékenysége helyett/mellett gyermekbántalmazás miatt – mérlegelés nélkül – kell hatósági intézkedést kezdeményeznie.

*Fontos azt is hangsúlyozni tehát, hogy a jelzési kötelezettség más oldalról visszajelzési kötelezettséget is jelent, ezért a gyermekjóléti szolgálat is kérheti az egészségügyi szolgáltatók, közoktatási intézmények segítségét, illetve a gyermekjóléti szolgálatnak is tájékoztatást kell adnia a tevékenységéről, megtett intézkedéseiről.*

### • Alacsony fokú veszélyeztető magatartás esetén

Időnként előforduló, enyhébb jelenségek, amelyeknek értékelhetően nincs, vagy csekély a hatásuk a gyermek fejlődésére és későbbi viselkedésére.

**Teendők:** A háziorvos és a védőnő a családot saját hatáskörben gondozásba veszi, segítséget nyújt a gyermek gondozásában, nevelésében, rendszeresen látogatja a szülőket, felvilágosítja, tájékoztatja, szükség esetén szakellátóhoz (pszichológus, pszichiáter, családterapeuta, addiktológus) irányítja őket.

### • Mérsékeltén súlyos veszélyeztető magatartás esetén

Ha gyakoribb, de nem veszélyes, vagy hosszú távon károkozással nem fenyegető a magatartás.

**Teendők:** Jelzés a gyermekjóléti szolgálat felé, javaslatétel közös esetmegbeszélésre, emellett saját hatáskörben - a fentiek szerint - a gyermek gondozásba vétele.

- **Súlyosan veszélyeztető magatartás**

Folyamatos, vagy nagyon gyakori elhanyagolás, vagy súlyosan veszélyeztető magatartás. Olyan esetben, ha a szülő, gondozó késve kér segítséget a gyerek sérülései miatt, illetve nem hihető vagy hiteles az általa előadott történet, ok.

**Teendők:** Sürgős jelzés a gyámhatóság, majd a gyermekjóléti szolgálat felé. A történetek jellege szerint szakellátás igénybe vétele (kórházba utalás, pszichiáter, pszichológus, családterapeuta). Bűncselekmény gyanúja esetén együttműködés a bűnüldöző szervekkel. A továbbiakban a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve, esetmegbeszélés keretében gondozási, cselekvési terv kialakítása, s az abban vállalt feladatok megvalósítása.

- **Életveszélyes veszélyeztetettség**

Életveszélyes helyzetek, beleértve, amikor az elkövető vagy más családtag nem kér segítséget a sérülések ellátására, kezelésére: hosszútávú vagy súlyos lélektani, fizikai károkozás.

**Teendők:** A gyermek azonnali kiemelése a bántalmazó környezetből. Jelentés a bűnüldöző szervek felé (amennyiben a szülő az elkövető, a szülő megkerülésével).

## 1. 2.) Rendőrség

### a.) Jogszabályi háttér

- A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény
- A Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról szóló 3/1995. (III.1.) BM. rendelet
- A 13/2003. (III.27.) ORFK Intézkedés a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtásáról

### b.) Feladatok:

- Ha az eset összes körülményei azt kívánják, a rendőrségnek a gyermekvédelmi együttműködés keretében fel kell venni a kapcsolatot a jelzőrendszer tagjaival. Ha indokolt, esetmegbeszélést kell tartani a kiskorú veszélyeztetettségének megszüntetése, a további családon belüli erőszakos jogsértések megelőzése érdekében.
- A rendőri szervek erősítsék együttműködésüket a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjaival, valamint a problémakörben érintett civil szervezetekkel. A konkrét feladatok ellátására szorgalmazzák együttműködési megállapodások megkötését.
- Ha a rendőri intézkedés, illetőleg a büntető-, vagy államigazgatási eljárás során kiskorú veszélyeztetettsége állapítható meg, a rendszeresített adatlap megküldésével a rendőrségnek haladéktalanul jelzést kell adnia a gyermekjóléti szolgálat felé. Ugyanígy kell eljárni, ha a rendőri intézkedés során megállapítást nyer, hogy a kiskorú a családon belüli erőszakkal kapcsolatban valótlan tény állított.

- A kiskorút súlyosan veszélyeztető ok miatt, továbbá a kiskorú önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén haladéktalanul hatósági eljárást kell kezdeményezni a gyámhatóságnál, ha a jelzett körülmények miatti eljárás nem a rendőrség hatáskörébe tartozik.
- Ha a családon belüli erőszaknak kiskorú is tanúja volt, a rendszeresített adatlap megküldésével haladéktalanul értesíteni kell a gyermekjóléti szolgálatot. Amennyiben a bántalmazót előállították, őrizetbe vételét, vagy előzetes letartóztatását rendelték el, a gyermekjóléti szolgálatot – ha lehetséges – még a kényszerintézkedés tartama alatt rövid úton értesíteni kell. Ha szükséges, intézkedni kell a kiskorú ideiglenes hatályú elhelyezéséről.
- Haladéktalanul büntető, vagy szabálysértési eljárást kell indítani a kiskorú bántalmazása, súlyos elhanyagolása, illetve egyéb más, a kiskorút súlyosan veszélyeztető ok fennállása esetén, ha annak kezelése a rendőrség hatáskörébe tartozik. Amennyiben a cselekmény magánindítványra üldözendő, annak tárgyában a jogosultat soron kívül nyilatkoztatni kell. Érdekellentét esetén a magánindítvány előterjesztése kérdésében a gyámhatóságot kell megkeresni.
- Ha a gyermek felügyelet nélkül marad, vagy fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti, és emiatt azonnali elhelyezése szükséges, a rendőrség a kiskorú ideiglenes hatályú elhelyezéséről határozhat. Ebben az esetben is célszerű azonnal értesíteni a gyermekjóléti szolgálatot, hogy az azonnali intézkedés során gondoskodjon a másodlagos áldozattá válás veszélyének csökkentéséről.
- A rendőrség a kiskorú védelembe vétele érdekében értesíti a települési önkormányzat jegyzőjét, ha
  - 1.) a fiatalkorú szabálysértést követett el, a jogerős határozat megküldésével,
  - 2.) az elkövető a Btk. 22.§ a) pontjában foglalt büntethetőséget kizáró ok miatt nem büntethető, a nyomozást megtagadó, vagy megszüntető határozat megküldésével,
  - 3.) a fiatalkorút bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják.
- A rendőrség a bűnüldözési, illetőleg államigazgatási adatokat a jelzés, illetve a gyermekvédelmi együttműködés keretében a Gyermekvédelmi törvény 135. §-ának (4) bekezdésére tekintettel a gyermekjóléti szolgálat, a települési önkormányzat jegyzője, illetve a gyámhivatal részére átadhatja. Az adatok átadása csak konkrét ügyben, a gyermekvédelmi intézkedések foganatosításához szükséges mértékben történhet, és nem veszélyeztetheti az érintett áldozatok biztonságát.

### 1. 3.) Közoktatás

#### a.) Jogszabályi háttér

- A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. Törvény
- A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet

## b.) Feladatok

- A pedagógus alapvető feladata a rábízott gyermekek, tanulók nevelése, tanítása. Ezzel összefüggésben kötelessége különösen, hogy közreműködjön a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok ellátásában, a gyermek, tanuló fejlődését veszélyeztető körülmények megelőzésében, feltárásában, megszüntetésében.
- A nevelési-oktatási intézmény ellátja a tehetségkutatással és tehetséggondozással, a korai tanulási, beilleszkedési nehézségek korrekciójával, a hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatásával, valamint a gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladatokat; felderíti a gyermekek és tanulók fejlődését veszélyeztető okokat, és pedagógiai eszközökkel törekszik a káros hatások megelőzésére, illetőleg ellensúlyozására. Szükség esetén a gyermek, tanuló érdekében intézkedést kezdeményez. A gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladatok ellátását a gyermekjóléti szolgálat segíti.
- A nevelési-oktatási intézmények közreműködnek a gyermekek, tanulók veszélyeztetettségének megelőzésében és megszüntetésében, ennek során együttműködnek a gyermekjóléti szolgálattal, illetve a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot ellátó más személyekkel, intézményekkel és hatóságokkal. Ha a nevelési-oktatási intézmény a gyermekeket, tanulókat veszélyeztető okokat pedagógiai eszközökkel nem tudja megszüntetni, segítséget kér a gyermekjóléti szolgálattól.
- A tanulókat és szüleiket a tanév kezdetekor írásban tájékoztatni kell a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős személyéről, valamint arról, hogy milyen időpontban és hol kereshető fel.

A gyermek- és ifjúságvédelmi felelős segíti az iskola pedagógusainak gyermek- és ifjúságvédelmi munkáját. A gyermek- és ifjúságvédelmi felelős feladata különösen:

1. az osztályokat felkeresve tájékoztatja a tanulókat arról, hogy milyen problémával, hol és milyen időpontban fordulhatnak hozzá, továbbá, hogy az iskolán kívül milyen gyermekvédelmi feladatot ellátó intézményt kereshetnek fel,
2. a pedagógusok, szülők vagy tanulók jelzése, a velük folytatott beszélgetés alapján megismert veszélyeztetett tanulóknál - a veszélyeztető okok feltárása érdekében - családlátogatáson megismeri a tanuló családi környezetét,
3. gyermekbántalmazás vélelme, vagy egyéb pedagógiai eszközökkel meg nem szüntethető veszélyeztető tényező megléte esetén kezdeményezi, hogy az igazgató értesítse a gyermekjóléti szolgálatot,
4. a gyermekjóléti szolgálat felkérésére részt vesz az esetmegbeszéléseken,
5. a tanuló anyagi veszélyeztetettsége esetén kezdeményezi, hogy az iskola igazgatója indítson eljárást a tanuló lakó-, illetve ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes települési önkormányzat polgármesteri hivatalánál rendszeres vagy rendkívüli gyermekvédelmi támogatás megállapítása, szükség esetén a támogatás természetbeni ellátás formájában történő nyújtása érdekében,

6. az iskolában a tanulók és a szülők által jól látható helyen közzéteszi a gyermekvédelmi feladatot ellátó fontosabb intézmények (pl. gyermekjóléti szolgálat, nevelési tanácsadó, drogambulancia, ifjúsági lelkeségély telefon, gyermekjogi képviselő, gyermekek átmeneti otthona stb.) címét, illetve telefonszámát.

## 2. A gyermekjóléti szolgálat feladata

### 2.1.) Általános feladatok

A gyermekjóléti szolgálat olyan - a gyermek érdekeit védő - speciális személyes szolgáltatás, amely a szociális munka módszereinek és eszközeinek felhasználásával szolgálja

- a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítését,
- a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését,
- a kialakult veszélyeztetettség megszüntetését,
- a családból kiemelt gyermek visszahelyezését.

A gyermekjóléti szolgálat a településen **észlelő- és jelzőrendszert működtet**, így a gyermekekkel szembeni rossz bánásmóddal, gyermekek bántalmazásával kapcsolatos információt, elsősorban a jelzőrendszer tagjaitól vagy egyéb jelzésből, bejelentésből, illetve hivatalból észleli. A jelzéseket írásban kell a címzetthez eljuttatni. A gyermekjóléti szolgálat segíti a jelzőrendszer tagjait a gyermek bántalmazásának, elhanyagolásának, felismerésében és feltárásában.

### 2.2.) Feladatok bántalmazás és elhanyagolás gyanúja esetén

A rossz bánásmód többnyire nem önmagában okoz gondot, hanem együtt jár a gyermek, a szülők, illetve a házastársak számos más problémájával. A gondok háttérében megbúvó okok feltárása a családdal foglalkozó segítő szakember elsődleges feladata. **A jelzőrendszer tagjainak együttműködése elengedhetetlen** a rossz bánásmód felismerésében és kezelésében, ezért fontos ennek egységes szemlélettel történő értékelése.

**Gyakran kiderül**, hogy egyszerre több szakember foglalkozik a családdal, de **a segítségnyújtás nem összehangolt**. Ezért is fontos, hogy a gyermekjóléti szolgálat összegyűjthesse a jelzéseket, esetleg összehívhassa a segítőket, hogy tudjanak egymás munkájáról, összehangolják a segítségnyújtást a hatékony munka érdekében.

Gyermekekkel szembeni rossz bánásmódra vonatkozó **jelzés esetén**, a családgondozó felméri, hogy a gyermek a **családban tartható-e**, vagy gyámhatósági intézkedést kell kezdeményezni a gyermek **családból való kiemelése** érdekében (ideiglenes hatályú elhelyezés vagy átmeneti, tartós nevelésbe vétel).

Amennyiben a gyermek családból való kiemelése nem indokolt, elkezdődhet a családgondozás önkéntesen, vagy védelembe vétel keretében. A szülő és a gyermek a családgondozó által készített nevelési tervben vállalják, hogy a veszélyeztetés megszüntetésé

érdekében milyen szerepet, feladatot vállalnak, így különösen a szenvedély-betegségek leküzdése, tankötelezettség teljesítése, családi konfliktusok feloldása, a szülői feladatok és felelősség erősítése, a gyermekvédelmi intézmények, vagy az egészségügyi szolgáltatás igénybevétele.

Abban az esetben **ha a gyermekjóléti szolgálat** a gyermek bántalmazására, elhanyagolására utaló jeleket nem tapasztal, mellőzi a segítségnyújtást. Ha egyébként a gyermek veszélyeztetettsége bizonyítható, az alapellátás (önkéntes együttműködés), vagy védelembé vétel eredményeként gondozza a gyermeket. Mellőzi a segítségnyújtást akkor is, ha a gyermek egyéb veszélyeztetettsége sem követhető nyomon, továbbá ha a család sem kér egyéb - az alapellátás körébe tartozó – segítséget.

**Ha a gyermekjóléti szolgálat** köteles hatósági eljárást kezdeményezni ha a gyermek bántalmazására, súlyos elhanyagolására utaló jeleket tapasztal. A gyermekjóléti szolgálat a gyermekvédelmi gondoskodás körébe tartozó hatósági intézkedések közül javaslatot tehet a jegyzőnek a gyermek védelembé vételére, illetve ideiglenes hatályú elhelyezésére, továbbá a városi gyámhivatalnak a gyermek ideiglenes hatályú elhelyezésére, vagy nevelésbe vételére.

A gyermekjóléti szolgálatnak ismertetni kell a gyermek helyzetét, különösen

- a veszélyeztető körülményeket,
- a gyermek személyiségének feltárt jellemzőit,
- a szülő nevelési tevékenységét,
- a család szociális helyzetére vonatkozó adatokat,
- az addig biztosított alapellátásokat, valamint az ügy szempontjából fontos ellátásokat
- a gyermek és a szülő (törvényes képviselő) addigi együttműködési készségét, illetve annak hiányát.

A gyermeket fenyegető közvetlen és súlyos veszély esetén a gyermekjóléti szolgálat csak a veszély tényét és jellegét nevezi meg, és a többi adat feltárásának mellőzésével tesz javaslatot a hatóság intézkedésére. A hiányzó adatokat a hatóság felhívásától függően szerzi be.

Bűncselekmény alapos gyanúja esetén, a gyermekjóléti szolgálatnak azonnal a rendőrséghez kell fordulnia.

Amíg a gyermek a családban marad, a gyermekjóléti szolgálat folytatja a családgondozást, illetve ellátja a gyermek érdekében szükséges egyéb feladatait (más szolgáltatás nyújtása, illetve közvetítése).

### **2. 3. A gyermekjóléti szolgálat teendői:**

#### **Jelzés, illetve segítségkérés esetén a gyermekjóléti szolgálat feladatai:**

1. A gyermek bántalmazása - személyes segítségkérés esetén:

- A helyi gyámhatóság értesítése.
- Ambuláns lap felvétele gyermekorvossal vagy háziorvossal.
- A rendőrség értesítése.
- Szükség esetén azonnali intézkedés (a gyermek kiemelése)  
A gyermek korától függően az oktatási intézmény értesítése az igazgatón, az ifjúságvédelmi felelősön keresztül.

- Családgondozás megkezdése (nyilvántartásba vétel, kapcsolatfelvétel, adatlapok kitöltése, természetes támaszok megkeresése, a család tájékoztatása a gyermekbántalmazás jogkövetkezményeiről lásd pl.: Gyermekvédelem Hírlevél 2002. októberi szám 6.old., Btk. idevonatkozó paragrafusai).
- Amennyiben a gyermek és családja gondozásban részesült (alapellátott, védelembe vétel melletti) javaslat a gyermek érdekében megteendő hatósági intézkedésre (védelembe vétel, ideiglenes-, átmeneti elhelyezés).

## 2. A gyermek bántalmazása - a jelzőrendszer jelzése esetén:

- Telefonon vagy szóban történt jelzés felvételét követően tájékozódás a jelzést adó személytől az eddig megtett intézkedésekről. A jelzés írásbeli megküldését utólag kérni kell.
- Lehetőség szerint azonnal, azoknak az intézkedéseknek a megtétele, amelyeket a jelzést adó még nem tett meg vagy nem kompetens azok megtételére.
- A helyi gyámhatóság értesítése.
- Ambuláns lap felvétele gyermekorvossal vagy háziórvossal, ha nem ők jeleztek.
- A rendőrség értesítése.
- Szükség esetén azonnali intézkedés (a gyermek kiemelése)
- Családgondozás megkezdése a jelzés napján (kapcsolatfelvétel, nyilvántartásba vétel, adatlapok kitöltése, természetes támaszok megkeresése, a család tájékoztatása a gyermekbántalmazás jogkövetkezményeiről lásd pl.: Gyermekvédelem Hírlevél 2002. októberi szám 6.old., Btk. idevonatkozó paragrafusai).
- A gyermek korától függően az oktatási intézmény értesítése az igazgatón, az ifjúságvédelmi felelősön keresztül, ha nem az intézmény jelzett.
- Amennyiben a gyermek és családja gondozásban részesült (alapellátott, védelembe vétel melletti) javaslat a gyermek érdekében szükséges hatósági intézkedésre (védelembe vétel, ideiglenes-, átmeneti elhelyezés).

## 3. Gyermek bántalmazásának gyanúja jelzésekor:

- Kapcsolatfelvétel a gyermekkel és családjával három napon belül.
- Orvosi szakvélemény, illetve látogatás kérése arról, hogy baleset, bántalmazás, vagy nemi erőszak történt-e. Egyidejűleg megtudni, hogy a gyermeknél korábban tapasztaltak-e hasonlókat és mit tettek.
- A gyermek szűkebb és tágabb (szomszédság, rokonság) környezetének feltérképezése a családgondozó által személyes kapcsolatfelvétel útján.
- Az eset minősítése és dokumentálása a jelzés felvételétől kezdve.
- A minősítés alapján a családgondozás (veszélyeztetettséget megelőző, vagy azt megszüntető) megkezdése a szükséges szakemberek bevonásával (pszichológus, pszichiáter, gyógypedagógus, pedagógus - osztályfőnök, testnevelő tanár –, védőnő, gyermekorvos, háziórvos).

**A gyermekjóléti szolgáltatást végző feladata továbbá, hogy a településen élő lakosságot tájékoztassa arról, hogy mindenkinek jelzési kötelezettsége van, ha gyermekbántalmazás gyermekbántalmazásról szerez tudomást!**

**A gyermekjóléti szolgálat az intézkedésétől függően, lehetőség szerint minden alkalommal az érintettek bevonásával hozza meg ill. erősítse meg döntését.**

### **3. A jegyzői gyámhatóság és a városi gyámhivatal feladata**

A Gyermekvédelmi törvény 17. §- a alapján kezdeményezett hatósági eljárást a gyámhatóság (jegyző, városi gyámhivatal) köteles lefolytatni és határozattal döntést hozni. A névtelen bejelentések, beadványokkal kapcsolatban a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyámügyi kormányrendelet) 8. §-a tartalmaz rendelkezést. Ennek alapján az eljárást akkor szükséges megindítani, ha a beadványban feltüntetett körülmények szerint nagy valószínűséggel fennáll a gyermek veszélyeztetettsége. Ezekben az esetekben is indokolt legalább az információszerzés, környezettanulmány készítése, kivéve ha a gyámhatóság hivatalos tudomása szerint a bejelentés nyilvánvalóan alaptalan vagy a korábbi hasonló tartalmú beadványok kivizsgálását követően ugyanarra a körülményre hivatkozik.

#### **3.1.) A jegyzői gyámhatóság feladata**

A jegyzői gyámhatóság feladatait a Gyermekvédelmi törvény 107. §-a határozza meg.

Ha a gyámhatóság kérelem, jelzés alapján vagy hivatalból tudomást szerez arról, hogy gyermekbántalmazásra, elhanyagolásra utaló körülmények, jelek tapasztalhatók,

- köteles védelembe vételi eljárást lefolytatni és mérlegeli a védelembe vétel elrendelését,
- mérlegeli, hogy indokolt-e a gyermek családi környezetéből való azonnali kiemelése ideiglenes hatályú elhelyezés elrendelésével,
- mérlegeli, hogy indokolt-e a városi gyámhivatal megkeresése a gyermeknek a családból való hosszabb távú kiemelése érdekében,
- mérlegeli, hogy fennáll-e bűncselekmény alapos gyanúja, ez esetben köteles büntető feljelentést tenni a Büntetőeljárásról szóló (Be.) 1998. évi XIX. törvény. 171. §-a alapján.

#### **3.2.) A városi gyámhivatal feladata:**

A városi gyámhivatal feladatait a Gyermekvédelmi törvény 108. §- 114. §- ai határozzák meg.

Ha a gyámhivatal kérelem, jelzés alapján, vagy hivatalból tudomást szerez arról, hogy gyermekbántalmazásra utaló körülmények, jelek tapasztalhatók, köteles a szükséges hatósági eljárást lefolytatni és

- amennyiben a saját hatáskörébe tartozó intézkedéseket nem tartja indokoltnak, mérlegeli, hogy védelembe vételi eljárást kezdeményez a jegyzői gyámhatóságnál, vagy megszünteti az eljárást,

- mérlegeli, hogy indokolt-e a gyermek családi környezetéből való azonnali kiemelése ideiglenes hatályú elhelyezés elrendelésével, esetlegesen gyermek-elhelyezési per indításával,
- mérlegeli a szülői felügyeleti jog megszüntetése iránti perindítást,
- átmeneti vagy tartós nevelésbe vételi eljárást folytat le és szükség esetén elrendeli a nevelésbe vételt,
- mérlegeli, hogy fennáll-e bűncselekmény alapos gyanúja, ez esetben köteles büntető feljelentést tenni a Büntetőeljárásról szóló (Be.) 1998. évi XIX. törvény 171. §-a alapján.

A kiskorú sérelmére elkövetett bűncselekmények gyanújának észlelését követően lefolytatott eljárások során a gyámhatóságnak tekintettel kell lennie arra is, hogy eljárása - azon túl, hogy a gyermeket közvetlenül veszélyeztető helyzetet megszünteti, majd pedig a gyermek sorsát hosszabb távon megnyugtatóan rendezi – körültekintő és alapos legyen. A lefolytatott eljárások során az eljárási cselekmények dokumentálásánál figyelmet kell fordítani a cselekmény későbbi, esetleges büntetőeljárás során történő bizonyíthatóságának elősegítésére, így különösen a jegyzőkönyvek tartalmi és formai követelményeire. A gyámhatóságok az eljárásaik során kötelesek vizsgálni, hogy a gyermekbántalmazás, elhanyagolás mellett, vagy annak hiányában fennáll-e a gyermek egyéb okból megvalósuló veszélyeztetettsége, és annak fennállása esetén a hatáskörükbe tartozó intézkedéseket kötelesek megtenni.

#### ***4. A jegyzői gyámhatóság és a városi gyámhivatal döntései***

##### **4.1.) Védelembe vétel**

**A rossz bánásmódra utaló jelzés, kezdeményezés, bejelentés, kérelem, illetve annak hivatalból történő észlelése esetén az eljárás megindítása kötelező.** A kérelem érkezik a szülőtől, más törvényes képviselőtől, a gyermektől, illetve aki az államigazgatás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény (a továbbiakban: Áe.) ügyfélnek minősül. A kérelem alapján a védelembe vételi eljárást meg kell indítani, és le kell folytatni.

A kezdeményezés, javaslat érkezik a gyermekjóléti szolgálattól, a jelzőrendszer tagjaitól, bármely állampolgártól, valamint bármely, a gyermekek érdekeit képviselő társadalmi szervezettől. Előfordulhat, hogy a jegyző más eljárása keretében észleli a gyermek veszélyeztetettségét, ekkor hivatalból kell eljárást indítani. A javaslat, kezdeményezés, hivatalból történő észlelés alapján a gyámhatóság hivatalból köteles eljárást indítani és lefolytatni. A kérelemre indult eljárásban, ha az ügyfél a kérelmét visszavonja, mérlegelni kell az eljárás hivatalból történő továbbfolytatását és a döntéshozatalt.

**A védelembe vételi eljárás során minden esetben tárgyalást kell tartani.**

A tárgyaláson - külön-külön vagy együttesen - meg kell hallgatni a Gyermekvédelmi törvény 128. §-ában felsorolt személyeket, nevezetesen:

- a szülőt, vagy más törvényes képviselőt, a gondozót;
- a korlátozottan cselekvőképes személyt;
- az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen gyermeket (fejlettségének megfelelően);
- a családgondozót (aki korábban gondozta a gyermeket);

- szükség szerint a gyermek más közeli hozzátartozóját;
- akivel szemben kötelezettséget kívánnak megállapítani.

A jegyzői gyámhatóság a védelembe vétel iránti kérelmet elutasítja, illetve a hivatalból indult eljárást megszünteti, ha a gyermek veszélyeztetettsége nem áll fenn.

Ha a gyermek veszélyeztetettsége fennáll, de a gyermek és szülő nyilatkozatban vállalják a gyermekjóléti szolgálattal való együttműködést és ennek alapján valószínűsíthető a gondozás eredményessége, az eljárás megszüntetésével, illetve a kérelem elutasításával egyidejűleg felhívja a gyermekjóléti szolgálatot az alapellátás keretében történő segítségnyújtásra.

A jegyzői gyámhatóság a gyermeket **köteles védelembe venni**, ha a gyermek veszélyeztetettsége fennáll, és az alapellátás önkéntes igénybevételével sem szüntethető meg (mert azt a szülő, vagy más törvényes képviselő megszüntetni nem tudja, vagy nem akarja) – de a gyermeket nem kell a családból kiemelni. A szabálysértési hatóság, nyomozó hatóság, rendőrség, bíróság, ügyészség - meghatározott feltételek melletti – értesítése alapján az eljárás lefolytatása kötelező, de a védelembe vétel elrendelése a gyámhatóság mérlegelési joga.

A jegyzői gyámhatóság **mellőzheti a védelembe vételt**, ha az erre irányuló eljárás során azt állapítja meg, hogy az adott tényállásnál nem ezt a gyermekvédelmi gondoskodási formát kell alkalmazni. Ez esetben vagy saját hatáskörében dönt az ideiglenes hatályú elhelyezésről, vagy más gyermekvédelmi intézkedés céljából az ügyet az illetékes gyámhivatalhoz átteszi.

A jegyzői gyámhatóság köteles továbbá mérlegelni, hogy fennáll-e a bűncselekmény alapos gyanúja, ez esetben köteles büntető feljelentést tenni. (A kiskorú gyermekek sérelmére elkövetett gyakoribb bűncselekményeket és szabálysértéseket a 2. és 3. számú melléklet tartalmazza).

A védelembe vételt elrendelő határozat alapján a név szerint kirendelt családgondozó szervezi meg a gyermek ellátását. A családgondozó többek között elősegíti, hogy a szülő váljon alkalmassá, illetve hajlandó legyen a gyermeket veszélyeztető körülmények elhárítására. A családgondozó az egyéni gondozási nevelési tervet a szülővel és a gyermekkel együttműködve készíti el, majd annak elfogadása és aláírása után tájékoztatás céljából haladéktalanul megküldi a jegyzői gyámhatóságnak.

A gyermekvédelmi törvény értelmében a védelembe vétel indokoltságát kérelemre bármikor, hivatalból pedig legalább **évente felül kell vizsgálni**. A családgondozó ennek során tájékoztatja a jegyzői gyámhatóságot a védelembe vétel keretében végzett tevékenységéről, az egyéni gondozási-nevelési tervben foglaltak megvalósulásáról, a gyermek(ek) és a család helyzetéről és indokolt javaslatot tesz a védelembe vétel fenntartására, megszüntetésére, illetve egyéb intézkedésekre.

#### 4.2.) Ideiglenes hatályú elhelyezés

A Gyermekvédelmi törvény szerint, ha a gyermek felügyelet nélkül marad, vagy testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti, és emiatt azonnali elhelyezése szükséges, a jegyzői gyámhatóság, a gyámhivatal, valamint a határőrség, a rendőrség, az ügyészség, a bíróság, a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoksága a gyermeket ideiglenesen elhelyezi. Mindkét indoknak alapja lehet a gyermek bántalmazása, elhanyagolása.

Az ideiglenes hatályú elhelyezést megalapozó súlyos veszélyeztetettségnek minősül a gyermek olyan **bántalmazása, elhanyagolása**, amely életét közvetlen veszélynek teszi ki,

vagy testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődésében jelentős és helyrehozhatatlan károsodást okozhat.

Az eljárás indulhat **kérelemre vagy hivatalból** (kezdeményezésre, javaslatra, hivatalból történő észlelésre). A gyermek elhelyezésének meghatározásánál figyelemmel kell lenni a Gyermekvédelmi törvényben meghatározott sorrendiségre, tehát a gyermeket elsősorban a nevelésére alkalmas – azt vállaló – különélő szülőnél, más hozzátartozónál vagy személynél kell elhelyezni. Ha erre nincs lehetőség, a gyermeket ideiglenesen a legközelebbi nevelőszülőnél, vagy gyermekotthonban lehet elhelyezni.

A jegyzői gyámhatóság az ideiglenes hatályú elhelyezéséről szóló döntés mellett mérlegelheti továbbá a büntetőeljárás kezdeményezését a kiskorú veszélyeztetettsége vagy más bűncselekmények miatt. Természetesen, ha gondoskodunk a bántalmazó azonnali letartóztatásáról, mérlegelni kell, hogy ennek ellenére feltétlenül szükség van-e a gyermek azonnali kiemelésére. Ugyanis a veszélyhelyzet megszüntetése esetén a kiemelés már nem szolgálná a gyermek érdekét.

Az ideiglenes hatályú elhelyezésre vonatkozó **döntés felülvizsgálata** az illetékes városi gyámhivatal hatáskörébe tartozik. Az illetékes gyámhivatal (a külföldi állampolgárságú gyermekek ügyének kivételével) - az ideiglenes hatályú elhelyezést követően - függetlenül attól, hogy arra mely beutaló szerv intézkedése alapján kerül sor - annak elrendelésétől számított

- harminc napon belül megszünteti az ideiglenes hatályú elhelyezést, ha annak okai nem állnak fenn, vagy
- harminc napon belül elrendeli a gyermek átmeneti vagy tartós nevelésbe vételét, vagy
- hatvan napon belül pert indít az ideiglenes hatályú elhelyezés fenntartása vagy megváltoztatása mellett a gyermekelhelyezés megváltoztatása, illetve a szülői felügyelet megszüntetése iránt. (A szülői felügyeleti jog megszüntetése iránti eljárás feltételeit a **4. számú melléklet** tartalmazza).

Amennyiben a gyermek veszélyeztetése, bántalmazása vagy elhanyagolása olyan mértéket ér el, ami megvalósítja valamely bűncselekmény törvényi tényállását, azt a büntetőjog szankcionálja, a gyámhivatal **büntetőeljárást** kezdeményez.

A polgári bíróság tehát az arra jogosultak perindítása esetén megszüntetheti a szülői felügyeletet, illetve a szülők között folyamatban levő házassági vagy gyermek-elhelyezési perben hivatalból is határozhat a szülői felügyelet megszüntetéséről. A büntetőbíróság ítéletet hoz a kiskorú sérelmére elkövetett bűncselekményekben, és ha az ügyész a vádiratban indítványozza, határozhat a **szülői felügyelet megszüntetéséről** is.

#### 4.3.) Nevelésbe vétel

A gyámhivatal a gyermeket **átmeneti nevelésbe veszi**, ha a gyermek fejlődését a családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembe vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható.

A gyámhivatal a gyermeket **tartós nevelésbe veszi**, ha

- a szülő vagy mindkét szülő felügyeleti jogát a bíróság megszüntette,

- a szülő vagy mindkét szülő elhalálozott, és a gyermeknek nincs felügyeletet gyakorló szülője,
- a gyermek ismeretlen szülőktől származik, feltéve ha a gyermek neveléséről kirendelt gyám útján nem lehet gondoskodni,
- a szülő gyermeke örökbefogadásához az örökbefogadó személyének és személyi adatainak ismerete nélkül tett hozzájáruló nyilatkozatot, feltéve, hogy a gyermek ideiglenes hatállyal nem helyezhető el a leendő örökbefogadó szülőnél.

A gyámhivatal a gyermek nevelésbe vételét évente, a három éven aluli gyermek esetében félévente felülvizsgálja. Az átmeneti nevelésbe vétel addig biztosítja az egyéni elhelyezési terv szerint a gyermek otthon nyújtó ellátását, amíg a gyermek családja képessé válik a gyermek visszafogadására. A tartós nevelésbe vétel a gyermek otthon nyújtó ellátását egyéni elhelyezési terv szerint biztosítja, és felkészíti a gyermeket az örökbefogadásra, illetve az önálló életre.

### III. ESETLEÍRÁSOK

#### ***1. Szexuális abúzus: Tarsoly Edéné Kaposvár Regionális Családsegítő Központ Módszertani Csoport***

A szexuális abúzzsal kapcsolatos problémák felismerése és kezelése rendkívül kényes területe munkánknak. Ennek több oka is lehet:

A társadalmi és a személyes, neveltetésből eredő tabuk erőteljes működése gátolja az emberek nagy részét abban, hogy *merjék* felismerni ezt a bántalmazási formát.

Másrészt az áldozatok nehezen, vagy egyáltalán nem beszélnek az őket ért sérelmekről. Harmadsorban: ha a családtagok, ismerősök, szakemberek fel is ismerik a problémát, sok esetben nem tudnak vele mit kezdeni, vagy nem mernek továbblépni. Rosszabb esetben szemet hunynak a gyermek akár évekig is elhúzódó szenvedései fölött.

A kört leszűkítve, a következőkben elsősorban a szakembereket – jelzőrendszeri tagokat, szociális szférában dolgozókat – érintő kérdésekre szeretnénk kitérni. Segítséget szeretnénk nyújtani ahhoz, hogy a mindennapi gyakorlatban hogyan ismerjék fel, illetve hogyan kezeljék ezt a rendkívül nehezen kezelhető problémát.

Először is, szükséges egy tömör, lényegre törő „definíció”, melyből kiindulhatunk:

***Szexuális abúzus:*** *gyermek vagy serdülők olyan szexuális tevékenységbe való bevonása, amelyet ők valójában nem értenek, nem illik korukhoz, pszichológiai és szexuális fejlettségükhöz, abba tudatosan beleegyezni nem képesek és erőszakkal vagy csábítással veszik rá őket. Ezek a tevékenységek megszegik a társadalmi erkölcsi normákat, valamint a családi szerepek szociális tabujait.*

A definíciót elemezve rábukkanunk olyan kulcsfontosságú tartalmakra, melyeket ismernünk kell eredményes munkánk feltételeként. Melyek is ezek?

A meghatározásból kiderül, hogy a gyermek mindenképpen *kiszolgáltatott* ebben a történetben, és *nem szabad akaratából* dönt az érintkezésről. Jelen van a *kényszerítés* valamilyen formája, sőt a bántalmazó részéről az *erőszakos viselkedés* sem ritka. A bántalmazást elkövető *szándékoltan* cselekszik, az *ismétlődés* is jellemző lehet. S miért olyan nehéz felismerni mindezt? Mert a család részéről *titok* övezi, legtöbbször *képmutató viselkedés* kíséri.

#### **Hogyan is szembesülünk mindezzel a gyakorlatban mi, gyermekekkel foglalkozó szakemberek? Mit kell tennünk ahhoz, hogy felismerjük, és hogyan lépünk tovább, ha már felismertük?**

Elsődlegesen érdemes tisztázni a *szakmai felelősség* fogalmát, amely napi munkánk során kérdéseket vethet fel.

A szakmai felelősség leegyszerűsítve annyit jelent, hogy a cselekvés, a megoldások keresése, az adott helyzetben történő döntés számunkra nem lehetőségként, hanem *kötelezettségként* merül fel.

A nehézséget munkánk során általában a „hogyan?” jelenti, bár a szexuális abúzus témájában a „mit?” sem elhanyagolható kérdés.

A folyamatot illusztrálандó álljon itt egy történet, mely egyaránt magában foglalja a felismerést, a döntést, és az esetet kísérő indulatokat, érzelmeket is. (A személyes adatok megváltoztatásával.)

Vera – nevezzük így - 13 évesen került látókörünkbe a gyermekjóléti szolgálatnál. A kislányt az édesapja nevelte 4 éves korától, az anya elhagyta őket.

A gyermek több éven át védelembe vétel alatt állt. Ennek egyik oka, hogy több alkalommal megszökött otthonról, illetve az iskolából nem akart hazamenni. Iratanyagának részét képezte egy gyámügyi jegyzőkönyv, melyben az előadó kérdésére – „mi a kívánságod?” – a kislány azt felelte: „csak egy külön ágyat szeretnék.” (A gyermek ekkor 10. életévében járt.)

Vera a gondozás során több családgondozóval is kapcsolatban állt, az utolsó három évben ugyanazzal a személlyel, egy női segítővel. A jelek alapján sejthető volt, hogy a gyermek életében valami nincs rendben, de Vera éveken át nem beszélt a problémáiról.

*(Azt mondtuk: a jelek alapján. Mik is ezek a bizonyos jelek?)*

- Vera értelmi képességeihez mérten rossz tanulmányi eredménye,
- szélsőséges zárkózottsága, magányossága, a barátok és barátnők teljes hiánya,
- az egyébként szép arcú kislány elhanyagolt külseje, fiús ruházata, szemébe lógó, örökösen zsiros haja,
- az apa nekünk szóló „példás” viselkedése, alázatoskodó, együttműködési hajlandóságával tetszelgő magatartása,
- a gyermek szabadidejéről való elszámoltatás, külső kapcsolatokról való elszigetelése,
- az apa alkoholproblémái,
- a kislány háziasszonyi szerepkörbe való kényszerítése,
- az apa számlájáról titokban leemelt és elköltött pénz.

*Számos olyan jelzés, amelyek mellett nem mehetünk el tétlenül még akkor sem, ha utóbb kiderül: más okok álltak a háttérben.)*

Az említett családgondozó tudatosan építette Verával a kapcsolatot. Gyanúja ellenére tartózkodott attól, hogy nyíltan rákérdezzen a gyermeket ért szexuális bántalmazás lehetőségére. Beszélgettek az iskoláról, a rokonokról, az apával szervezett közös nyaralásokról, a gyermek édesanyjához fűződő érzelmeiről, a mindennapok eseményeiről.

Fél esztendő elteltével Vera egy „titokra” kezdett célozgatni, melyet egyszer talán majd megoszt a családgondozóval. Erre azonban még várni kellett.

*(A kapcsolat, a bizalomteljes kötődés lehet az egyik megoldása a szexuális bántalmazásról szóló ügyeknek. A gyermekek nagy része nem tudja, és nem is meri elmondani senkinek azt, ami vele történt. A szakember felelőssége, hogy a benne felmerülő gyanú esetén próbálja meg kiépíteni a kommunikációs csatornát a gyermekkel. Viselkedésével igyekezzen biztosítani őt segítő szándékáról, megbízhatóságáról és hozzáértéséről. A gyermek érezze, hogy ha szól problémáiról, akkor mellette állunk majd, akár a bántalmazójával is felvesszük a harcot az ő védelmében.*

Ez a bizalomépítés időt és türelmet igényel tőlünk, főként idősebb gyermekek esetében. Meg kell küzdenünk a másik oldalon ott álló, a gyermeket fenyegető, zsaroló magatartást tanúsító bántalmazójával. Meg kell küzdenünk a gyermek magányérzetével – „rajtam senki nem tud segíteni” -, és le kell győznünk a gyermekben működő ambivalens érzéseket is: „Ha elárulom apát, börtönbe kerül.”, „Rossz voltam, biztosan megérdemeltem ezt a büntetést.”, „Szeretem apát, ő is engem, csak ez nekem nem mindig jó.”, stb.)

Vera pár nappal egy újabb zaklatást követően szökni készült, már össze is csomagolta a holmiját. A családgondozó az iskolában érte utol, mivel a kislány nem jelent meg nála a megbeszélt időpontban. A családgondozó nyílt kérdésére végül elmondta, mi történt vele, és beszélni kezdett az előző éveken elszenvedett szexuális bántalmazásról is. A Tinédzser

Ambulancián történt vizsgálatot követően a gyermeket a Gyámhivatal ideiglenes hatállyal elhelyezte.

Vera azóta átmeneti neveltként lakásotthonban él, hamarosan érettségizik egy gimnáziumban, és vonzó fiatal nő lett belőle. Nem kívánja édesapjával a kapcsolatot tartani sem most, sem a jövőben.

*(A történet látszólag jó véget ért, de szólnunk kell néhány tapasztalatról és tanulságról.*

Felmerülhet a kérdés, vajon a gyermek magától miért nem szólt annak a családgondozónak, akiben megbízott, akihez érzelmileg kötődött?

*A bizalom a bántalmazott gyermekeknél nagyon törékeny. Vera szégyellte a történeteket, önmagát vádolta, és még ekkor sem akarta édesapját börtönben látni. Tudta, ha szól a családgondozónak, a következmények az apára nézve súlyosak lehetnek. Inkább a szökés mellett döntött, így akarta megoldani a problémáját. Később bevallotta, hogy nagyon örült, amiért nem szökött meg.*

*A másik probléma, hogy az apával szemben az eljárást bizonyíték hiányában megszüntették, mivel szexuális érintkezésre utaló nyomot már nem találtak a gyermek testében. A hatóság, a rendőrség reagálása megdöbbentő volt: a gyermeket hazugnak nevezték, ezzel fokozva gyötrelmét és büntudatát. A pszichiáter szakértő vizsgálata azonban rámutatott, hogy a gyermek depressziója, étkezési problémái, szuicid készletései valószínűsíthetik a szexuális bántalmazást.*

*A gyermekek megbélyegzése nem egyedi eset a szexuális bántalmazással kapcsolatos ügyekben. Hozzáteve a nem szakszerűen, nem diszkréten lefolytatott rendőrségi kihallgatásokat, a tapintatlan viselkedést, előítéletes hozzáállást a hatóságok és más szakemberek részéről, máris elérkeztünk a rendszer-abúzus problémájához. A gyermek újra sérül ezúttal azok által, akiknek segítségnyújtás és támogatás lenne a dolga.)*

Tekintsük át, mik lehetnek azok a sarkalatos kérdések, amelyeket a szakemberek lehetőség szerint gondoljanak végig:

- Ha a gyermek szexuális bántalmazásról számol be nekünk, vagy csak utalást tesz rá, hinnünk kell neki. Előfordulhat ugyan, hogy a történet nem felel meg a valóságnak, de nem indulhatunk ki abból, hogy a gyerek hazudik. Lehet, hogy mi vagyunk az ő egyetlen esélye.
- Igyekezzünk bizalmát megnyerve, időt rászánva törődni vele, de próbáljuk elfogadni az általa szabott határokat. Túl gyors, túl célratoró viselkedésünkkel elérhetjük, hogy még inkább bezárja előttünk a „kapukat”.
- Legyünk nyitottak a jelekre, figyeljük úgy a gyermek viselkedését, hogy felfedezhessük benne a disszonanciákat. Külsejében, szavaiban, gesztusaiban mindig üzenet rejlik, még ha tudattalanul küldi is azokat.
- Ha egyszer meggyőződésből mellé álltunk, tartsunk is ki mellette. Valószínűleg szembekerülünk a bántalmazójával - jó eséllyel a hatósággal is -, de a gyermek érdekei nem sérülhetnek emiatt.
- Szakemberekként higgyünk abban, hogy munkánkat hozzáértéssel végezzük, és nem vagyunk kevesebbek a más területeken dolgozó szakembereknél. Mi ismerjük a családot, a gyermeket, valószínűleg nekünk vannak a legalaposabb tapasztalataink velük kapcsolatban. A hatóságok az általunk elmondottakra támaszkodhatnak, hozzáteve a saját szakértelmüket.
- Nagyon fontos, hogy miután fény derült a szexuális bántalmazásra, segítsük a gyermeket terápiás lehetőséghez való hozzájutásában.

A fentiekben egy adott eset kapcsán próbáltuk felhívni a szakemberek figyelmét a szexuális bántalmazás jeleire, az ezzel kapcsolatos teendőkre és nehézségekre.

Természetesen nem lehet általánosítani, mert minden eset más és más. Ugyanakkor vannak olyan feladatok, teendők, melyek a szakemberektől tudatosságot, érzékenységet, és nagy bátorságot igényelnek.

Szólnunk kell még az olyan esetekről is, amikor válási és kapcsolattartási problémák során az egyik szülő a szexuális bántalmazás vádját használja fel a másik szülő „kikészítésére”. Ilyen esetekben tegyük fel magunknak és az érintett szülőnek a következő kérdéseket:

- Korábban, együttélésük során illetve-e élettársát vagy házastársát ezzel a váddal? Ha nem, miből gondolja, hogy a másik szülő hirtelen pedofil hajlamú lett?
- A gyermek viselkedésében, megnyilvánulásaiban felismerhetők-e a szexuális bántalmazásra utaló jelek? Észlelhető-e esetleges betanítottsága, amely disszonanciát mutat viselkedésével vagy életkorával?
- (Pl. óvodás kislány felnőtt szavakkal számol be az állítólagos abúzusról.)

Ezekben az esetekben nehéz eldönteni, és nehéz objektíven szemlélni az eseményeket. Legvégső esetben, hatósági kirendelésre pszichiáter vagy pszichológus szakértő vizsgálhatja a szülőket és a gyermekeket. Nem szerencsés, ha mi próbálunk az ilyen ügyekben döntőbíróként fellépni.

Végezetül még annyit: bármilyen speciális bántalmazási forma a szexuális abúzus, mégis próbáljuk azt úgy kezelni, úgy eljárni a gyermek érdekében, mint ahogy azt más bántalmazástípus esetében is tennénk. A gyermek segítségre szorul, bármilyen erőszakos tevékenységnek is van kitéve. A szakember dolga, hogy őt védje, támogassa, körülményein és életkilátásain javítson.

## **2. Érzelmek kezelése, avagy a szociális munkás is csak ember: Tarsoly Edéné Kaposvár Regionális Családsegítő Központ Módszertani Csoport**

A gyermekekkel foglalkozó szakemberek jó esetben a személyiségüket, az érzelmeiket is beleviszik munkájukba, sőt: gyakran a személyes érintettségeiket is.

Hol van az a határ, amelyet meghúzhatunk az objektív és szubjektív látásmód, a düh és higgadság, az elfogultság és az elfogulatlanság között? Mikor kezeljük jól érzelmeinket munkánk során?

Erre a kérdésre mindenki elsősorban saját magából meríthet, mi legfeljebb támpontokat adhatunk a válasz átgondolásához.

A szakember „jön valahonnan”, ugyanúgy, mint bárki más. Hozza tapasztalatait gyermek- és ifjúkorából, hordoz magában egy pozitív vagy negatív szülőképet, elképzelései vannak a helyes nevelés módszereiről. Emlékeket hordoz egy miliőről, amelyben felnőtt. Szeret és gyűlöl, nevet és sír, időnként pedig fáradt és ideges, mint bárki más. És azt hiszem, ez így is van rendjén.

Ugyanakkor a szakember magában hordozza azt a speciális képességet, mely alkalmassá teszi őt a gyermekekkel végzett munkára. Ehhez hozzátartozik, hogy különbséget tud tenni a *megengedhető* és a *nem megengedhető* érzelmek között.

Szolgáljon példaként egy történet, mely az érzelmi bevonódást, elfogultságot, majd annak feloldását is jól ábrázolja.

*R.A. roma származású apa, három kislányát a bíróság a válás után neki ítélte.*

*Az anya, aki közben ismét férjhez ment és szült egy kisfiút, feljelentette volt férjét a hatóságoknál. Indoka, hogy szerinte az apa éheztetti, bántalmazza a gyermekeket, illetve egyiküket orvosi kontroll nélkül nyugtatózza.*

*A hatóság megkereste a Gyermekjóléti Szolgálatot, az esetfelelős pedig gondozást kezdeményezett a családdal kapcsolatban.*

*(Nézzük csak, mi az érzelmi alapállásunk ebben a helyzetben: „szegény apuka” magára vállalta három gyermeke nevelését, küszködik, és közben az anya, aki korábban elhagyta gyermekeit, most hirtelen valamiért vádaskodni kezd. Mi ennek az oka? Rosszul sikerült második házasság? Anyagi érdekek? Rosszindulat? Az új férj uszító magatartása? Máris többvariációs a helyzet.)*

A szakember lépésről lépésre utánajárt az anya által felhozott vádaknak, az összes érintett jelzőrendszeri taggal kapcsolatba lépett. Érezte, a vádak egy része igaz lehet, a jelzőrendszer szóbeli tájékoztatása és aggodalmai is ezt látszottak alátámasztani.

*(Az ügyben új fordulatok történnek: a családdal kapcsolatban álló védőnő, gyermekorvos, pedagógusok elmondják, hogy az apát gyakran érik hazugságon, viselkedése ellentmondásos. A szakember korábbi álláspontja meginog: már nem olyan biztos benne, hogy az apa mindenben megfelel szülői feladatainak.)*

Az apa a családgondozóval szemben együttműködő magatartást tanúsít, legalábbis a felszínen. Vélhetően nagyon megrémült az ellene felhozott vádaktól, de határozottan állítja: az anya hazudik, ő ártatlan, és legjobb képességei szerint neveli a lányokat.

A legnagyobb gyermek ugyanakkor nem jár iskolába (első osztályos lenne), mivel korábban ön-és közveszélyes magatartást tanúsított a társai között. Az igazgatónő megkérte az apát, mielőbb vigye el gyermekét kivizsgáltatni, mert ezek a reakciók nem természetesek. Az apa orvostól orvosig jár, soha nem viszi a kislányt kétszer ugyanahhoz a szakorvoshoz.

*(Figyelmeztető jelek intik a szakembert: itt valami nem stimmel. Az apa viselkedése egyre ellenszenvesebbé válik, az anya is „üti a vasat”, a gyermekek lelkiállapota pedig nem valami fényes. Ugyanakkor a jelzőrendszeri tagok közül senki nem vállalja írásban a véleményét, bár szóban mindent jeleznek. A családgondozó lassan magára marad. Azt hiszem, ez sokunk számára ismerős jelenség.)*

A szakember hetekig próbálja felderíteni az ügy hátterét, de az ösztöne súgta problémákra csak kis részben derül fény. Észlelte a gyermekek betanítottságát az apa jelenlétében, a legidősebb kislány elszigetelődését, a középső gyermek fizikai bántalmazásra utaló sérüléseit (melyeket az apa mindig „kimagyarázott”), de a jelzőrendszer támogatása nélkül semmit nem tehetett.

(A családgondozó egyre dühödtebben róttá a köröket, ellenszenvé az apa iránt nőttön nőtt. Elfogulttá vált, és ennek következményeképpen több, a szakember által potenciónalisán elkövethető hibát el is követett. A düh, a személyes indulatok egy időre eluralták a helyzetet. Az apa természetesen megérezte ezt, és a támadást ellentámadással viszonzta.

*Mi itt a legnagyobb hiba? A tehetetlenség, elkeseredés szülte negatív hozzáállás lassan megakadályozta a családgondozót a tiszta, objektív látásmódban. Szorongása az ügy rosszabbá fordulása miatt valóban rosszabbá tette a dolgokat. Elveszítette a megfelelő távolságot, és az eset érzelmileg csaknem magába szippantotta.)*

Végül egy, az ügyet objektíven, elfogulatlanul szemlélő szakember bevonásával sikerült valamelyest helyrehozni a félresiklott szituációt. Az apa a gyermekek védelembe vételét elfogadta, a szakember további két éven keresztül kapcsolatban állt velük, de az előzmények után a bizalomteljes segítő kapcsolatra kevés esély maradt.

*(Amikor a dolgok tarthatatlanná válnak, higgadt áttekintésre, szupervizióra van szükségünk. Segítséget kell kérnünk, mert elveszünk az ügy részleteinek erdejében, az érzelmek káoszában. Elragadhat minket a düh, szakmaiságunkat megtépázhatja az elfogultság, az előítéletesség.)*

### **Összességében mit is kell másképpen tennünk az ilyen és hasonló ügyekben, hogy elkerülhessük a csapdákat?**

Ha a megoldások elsősorban érzelmi/indulati töltésűek, akkor befolyásoltak, és többnyire helytelen értelmezésűek.

A figyelmeztető jelek egy eset kapcsán sarkallhatnak minket arra, hogy a „büntető” szerepében tűnjünk fel, illetve ezzel együtt, mint a gyermekek megmentője. A személyes ellenszenvék, érintettségek nagyban befolyásolhatják döntéseinket, és nem mindig helyes irányba.

A „donqijote”-ség ebben a szakmában nem kifizetődő. A fejlett igazságérzetből eredő harcoság, a saját szakmai kompetenciánkba vetett túlzó hit ugyanolyan káros lehet, mint az önbizalom hiánya és a bizonytalankodás.

Olyan csapdahelyzetek ezek, melyekbe a gyermekekkel foglalkozó szociális munkás, szakember naponta belesétálhat.

Szakmai felelősségünk gyakran szorongással tölt el minket, nem akarunk melléfogni, tévedni.

Érezzük a „nyomást” a követelők és a követelmények oldaláról, és érezzük a gondozott család részéről is. Aki ezt a kettősséget nem képes áthidalni, az előbb utóbb pályaelhagyó lesz, vagy kiégett lélekkel gyúri maga alá a hétköznapokat.

### **Mi az, ami védhet minket, mi segíthet, hogy személyes érzelmeink egy adott szituációban jól működjenek?**

- Elsősorban az önmagunkkal szembeni őszinteség. Annak képessége, hogy belássuk, ha tévedtünk. S ha beláttuk – akár segítséggel vagy önállóan -, képesek legyünk változtatni. Változtatni hozzáállásunkon, attitűdjeinken, előítéleteinken.
- Másodsorban: éljük teljes lélekkel saját életünket. Családunk, gyermekeink, szüleink, barátaink mindennél előbbre valók. Ők a mi érzelmi bástyáink, a segítők, ők érdemlik tőlünk a világon a legtöbb figyelmet. Meg kell húznunk a határt munka és magánélet között még akkor is, ha ezt a munkát nem lehet a „küszöbön” letenni.
- Legalább ilyen fontos a kollégákkal való tartalmas emberi kapcsolat kiépítése. Kételyeinkről, bizonytalanságainkról beszéljünk velük. A segítők szívesen elfeledkeznek arról, hogy ők is lehetnek néha segítségre szorulóak. És igen: az nem baj, ha néha a kollégákkal együtt sírunk, dühöngünk, „ventillálunk”. A mi hivatásunkban erre nagy szükség van.
- Végül pedig itt az önképzés lehetősége, mely működhet szervezett formában, vagy csak úgy, autodidakta módon. Jutalmazzuk magunkat egy-egy jó tréninggel, konferenciával, tanfolyammal, jó szakember vezette szupervízióval, mert ez sosem időpazarlás.

A mindennapos szakmai csatákban elfáradunk, a kudarcok elszívják energiáinkat. A frusztráció életünk minden területére kiterjedhet. A mi dolgunk, hogy ennek „megállj”-t parancsoljunk, mert ezt senki más nem teszi meg helyettünk.

Használjuk a környezetünk adta energiaforrásokat, hiszen ugyanerre motiváljuk ügyfeleinket is. Legyünk büszkék arra, amit teszünk, amik vagyunk, és törekedjünk tudatosan a belső fejlődésre. Higgyünk szakmai kompetenciánkban, mert ha mi nem hiszünk, más sem hisz majd benne.

Ezek az útravalók segíthetik napi munkánkat. Mindehhez kívánunk erőt, bátorságot és kitartást minden kollégának.

### **3. Rendszer-abúzus: Halász Erzsébet, kaposvári Gyermekjóléti Csoport családgondozója**

A jelenlegi törvényi szabályozás mellett - és annak ellenére - sajnos gyakran előfordul, hogy egy család, illetve a családban élő gyermekek nem kapják meg az őket megillető szolgáltatásokat, ellátásokat. Ebben természetesen a család is hibás lehet, mint az alábbi esetben is, de nem lehet a felelősséget kizárólag rájuk terhelni. A rendszer hiányosságai, a szakemberek háritása a felelősséget illetően kiválthatnak olyan abszurd helyzeteket, melyek következményeként a gyermekek többszörösen sérülnek, immár az ellátó rendszer által.

*„Gyermekjóléti Csoportunk 2003 áprilisában került kapcsolatba a G. családdal, a Rendőrkapitányság megkeresése alapján. Korábbi lakcímükön a gyermekek súlyos veszélyeztetettségét tapasztalták. A rendőrségtől megtudtuk, hogy az előző lakcím szerint illetékes, cs-i gyermekjóléti szolgálat vezetője kérte segítségüket, mivel felmerült a gyermekek súlyos elhanyagolásának gyanúja. A törvényes házasságban élő szülők ekkor három gyermeket neveltek, az anya ikerterhességgel, várható koraszülés miatt kórházban volt. A súlyos elhanyagolás gyanúját a rendőrség megerősítette: látogatásuk alkalmával az anya, testvérei és az anyai dédnagymama tulajdonában lévő családi ház rendkívül rossz állapotban volt, kosz és rendetlenség uralkodott mindenütt. A gyermekek nem voltak megfelelően felöltöztetve, láthatóan napok óta nem mosakodtak. A szülők semmiféle élelmiszert nem tudtak mutatni, amit a gyermekeknek adhatnának. Kiderült, hogy az illetékes családgondozó már korábban is folyamatosan kapcsolatban állt a családdal, a gyermekek súlyos veszélyeztetettségét tapasztalta, mindennek ellenére sem az önkéntes együttműködésen alapuló családgondozást, sem a védelembe vételt nem kezdeményezte.*

*Miután a szülők a rendőrségen bejelentették, hogy városunkba költöznek, hat nappal a rendőrség megkeresése után, új lakcímükön felvettük a családdal a kapcsolatot. Albérletbe költöztek egy családi házba, az apai nagyszülővel és az apa féltestvérével együtt. Meglehetősen szűkös körülmények között éltek, gyakran volt rendetlenség. A gyermekek ellátásában is tapasztaltunk hiányosságokat, ezért megkezdtük az önkéntes együttműködésen alapuló családgondozást.*

*Mivel a gyermekek ekkor 4, 3 és 1 évesek voltak, felvettük a kapcsolatot az illetékes körzeti védőnővel, aki szintén fokozott figyelemmel kísérte a családot. A szülők a megállapodásokat nem tartották be, a gyermekeket óvodába illetve bölcsődébe nem írták be, gondozásukat nem látták el megfelelően, és albérletüket sem tudták megtartani.*

*2003 májusában új albérletbe költöztek, mivel az előző albérletük költségeit nem fizették a megállapodások szerint. A család folyamatosan anyagi problémákkal küzdött, ezért az új albérlet kaucióját már nem tudták kifizetni. Rendkívüli gyermekvédelmi támogatás kiutalását javasoltuk a Gyámhatóság felé, hogy a gyermekek lakhatása megoldódjon. Időközben a család beadta kérelmét önkormányzati bérlakásra, amit pozitívan bíráltak el. A soron következő pályázati kiírásnál támogató javaslattal próbáltuk segíteni önkormányzati bérlakáshoz való hozzájutásukat. Javaslatunk előbb érkezett az önkormányzathoz, mint a család pályázata, ami azt a benyomást keltette, hogy lakhatásuk megoldása Gyermekjóléti Csoportunknak fontosabb, mint magának a családnak. Időközben megszülettek az ikrek is, így már öt gyermeket neveltek a szülők.*

*Mivel az albérletként szolgáló lakás tulajdonosával és a lakókkal is folyamatos konfliktusaik voltak, ezért 2003 júniusában ismét költözniük kellett. A család ideiglenesen visszaköltözött az anyai nagymamához, előző, vidéki lakhelyükre. Itt a körülmények a gyermekek nevelésére csak átmenetileg voltak alkalmasak, mivel a fűtést nem tudták az egész házban egyszerre biztosítani. A család itt tartózkodása alatt újabb problémák merültek fel: az apa játékgépezni*

kezdett, és egy alkalommal a család egész havi jövedelmét eljátszotta. Ekkor a nagymamák segítettek anyagilag a szülőket. Az illetékes Gyermekjóléti Szolgálat továbbra sem vette gondozásba a családot, mivel a szülők úgy nyilatkoztak, hogy csak átmenetileg tartózkodnak ott.

2003 augusztusában a család ismét városunkba költözött, albérletbe. Ekkor derült ki, hogy az előző albérletükben is közüzemi és bérleti díjtarozásuk maradt. Az újabb költözés sem jelentett minőségi változást, a zsúfoltság miatt a családtagok között egyre több konfliktus alakult ki. Az anya gyakran ment el otthonról néhány órára, a nagymamára hagyva a gyerekeket. Többször előfordult, hogy a gyerekeknek sem pelenkájuk, sem tápszerük nem volt, a hűvös idő ellenére nem voltak felöltöztetve.

A lakásban gyakori volt a rendetlenség, a padló ragadt a kosztól, a szennyes ruhák szétdobálva. A csecsemőkorú ikreknek nem volt gyermekágyuk, sem babakocsijuk. Az apa időközben több munkahelyen is dolgozott, de - különböző kifogásokra hivatkozva - sehol nem maradt huzamosabb ideig. Az anyagi problémák ellenére 160 ezer Ft összegben műszaki szórakoztató berendezéseket vásároltak, három éves törlesztő részletre. A folyamatos költözések miatt a védőnők is nehezen tudták tartani a kapcsolatot a családdal, a gyermekek kötelező védőoltásai elmaradtak. A gyermekeket beírátták az óvodába, illetve a bölcsődébe, de egy-két nap után már nem vitték őket.

2003 szeptemberében javaslatot tettünk a gyermekek védelembe vételére a lakhatás megoldatlansága, elhanyagoló-gondatlan nevelés, illetve a szülővel való együttműködési nehézségek miatt. A gyermekek védelembe vételére nem került sor, mivel a család az albérletben ismét tartozásokat halmozott fel, költözniük kellett. A védelembe vételi tárgyalás napján B. településre költöztek. A Gyámhatóság és a b-i gyermekjóléti szolgálat felé is jeleztük a család költözését telefonon, majd írásban is. Kértük az illetékes családgondozót, vegye fel a kapcsolatot a családdal - erre jelzésünket követően tizenhárom nappal került sor. A gyermekjóléti szolgálat arról tájékoztatott minket, hogy az önkéntes együttműködésen alapuló családgondozást megkezdik, a család életét a jövőben figyelemmel kísérik. Később azonban telefonon arról jeleztek, hogy mégsem vették gondozásba a családot, mivel a problémák „megoldódni látszottak”.

2004 januárjában a cs-i gyermekjóléti szolgálat vezetője arról tájékoztatta Gyermekjóléti Csoportunkat, hogy a család a karácsonyi ünnepek alatt Cs-be, majd ismét városunkba költözött. A családot továbbra sem vették gondozásba, mivel a szülők újra úgy nyilatkoztak, hogy csak rövid időt töltenek a faluban. A családdal ismételten felvettük a kapcsolatot. Továbbra is rendkívül szűkösen, zsúfoltan, elhanyagolt körülmények között éltek, a gyermekek ellátásában komoly hiányosságok mutatkoztak. Még ebben a hónapban a korábbi okok miatt ismét elköltöztek, de a költözéssel a család életvitelében, a gyermekek ellátásában pozitív változás nem történt. A gyermekek védelembe vételére ismét javaslatot tettünk, amit a Gyámhatóság indokoltnak talált, és 2004 februárjában el is rendelt.

2004 áprilisában a család Z.-be költözött, mivel az apa ott kapott munkát. Ekkor az anya már várandós volt hatodik gyermekével. Azonnal felvettük a kapcsolatot az illetékes gyermekjóléti szolgálattal, akik felkeresték a családot, jelzésünket követően 21 nappal. A kollégák arról tájékoztatták Gyermekjóléti Csoportunkat, hogy az önkéntes együttműködésen alapuló családgondozást megkezdik. Városunkban a Gyámhatóság a gyermekek védelembe vételét illetékesség hiányában megszüntette. A család rövidesen A-ba költözött, mivel az apa munkáját elvesztette, és lakhatásuk is megoldatlanná vált. A család az anyagi problémák ellenére 250 ezer Ft összegben ismét műszaki cikkeket vásárolt, hitelre. Tudomásunk szerint a z-i és az a-i gyermekjóléti szolgálatok egymást a családdal kapcsolatban nem keresték, és nem is tájékoztatták. A gyermekek védelembe vételére egyik településen sem került sor.

2005 februárjában a család visszaköltözött Cs-be: előző albérletüket elveszítették, mivel nem fizették a bérleti és rezsiköltséget. Lakhatásuk megoldatlanná vált, így a gyermekek ideiglenes hatályú elhelyezése vált volna szükségessé.

2005 áprilisában a család - az apa a két nagyobb gyermekkel, az apai nagymamával és féltestvérével - ismét városunkba költözött albérletbe, amiről az illetékes körzeti védőnő és a cs-i Gyermekjóléti Szolgálat értesített bennünket. Az anya négy gyermekével Cs-ben maradt. A szakemberek leírták, hogy a családnál több alkalommal jártak, kivétel nélkül a gyermekek súlyos elhanyagolását tapasztalták - használt pelenkák a mosogatásra váró edények között, embertelen bűz, koszos, félmeztelen, éhező és fázó gyermekek. A családgondozó felénk írt levelében tájékoztatott bennünket, hogy amennyiben a család Cs-ben marad, megindítják a gyermekek családból történő kiemelését.

A védőnőtől megtudtuk, hogy az apa a két idősebb gyermeket beíratta óvodába, bejelentkeztek háziorvoshoz, és a szülők, elmondásuk szerint válófélben vannak.

Felvettük a kapcsolatot a családdal, látogatásunk alkalmával mindenki otthon tartózkodott. A védőnő és a családgondozó által elmondottakat megerősítették, az anya pedig közölte, hogy ismét gyermeket vár. Elmondta, hogy férjével megállapodtak a születendő gyermek örökbe adásában. A gyermekek továbbra is elhanyagoltak voltak, az anya szemmel láthatóan idegileg kimerült. Az anya elmondta, hogy csak látogatóban tartózkodik városunkban, tulajdonképpen Cs-ben lakik. Az illetékességi területünkön élő két idősebb gyermekre vonatkozóan védelembé vételi javaslatot küldtünk a Gyámhatóság felé.

A védelembé vételi eljárás a Gyámhatóságon jelenleg is folyamatban van. Az anya négy gyermekével S-be költözött, az anyai nagymamához. Telefonon és írásban is felvettük a kapcsolatot az illetékes gyermekjóléti szolgálattal, illetve Gyámhatóságunk is megküldte az iratanyagokat.

Az anya az elmúlt hét során ügyintézés miatt városunkba érkezett. Családlátogatásom során otthon tartózkodott és elmondta, hogy S-ben még sem a gyermekjóléti szolgálat, sem a Gyámhatóság munkatársa nem kereste fel (Két hónap eltelt a költözés óta). A városunkban élő gyermekek védelembé vételét addig nem rendelhetik el, míg S-ben nem kerül sor az anya meghallgatására.

Az apa időközben bírósághoz fordult válás és gyermekelhelyezés ügyében, de ez az ügy is húzódik.

Az eset leírását mind szemmel, mind figyelemmel nehéz követni. Ennek oka a számtalan esemény, a költözések egész sora, a gyermekjóléti szolgálatok és gyámhatóságok között „elveszett” család problématómege. Mindez több, mint két év története.

Mi is volna ebben az esetben a kielégítő, hatékony megoldás? Semmi esetre sem az, hogy labdaként dobáljuk az ügyet egyik településtől a másikig, egyik családgondozótól a másikig. Ne felejtsük, hogy mindezen idő alatt a családban élő gyermekek szenvedtek, nélkülöztek, alapvető jogaikban sérültek. A megoldás talán a gyors, összehangolt intézkedés az összes érintett település családgondozói, védőnői, gyámhatósága és – ne adj’ Isten – rendőrsége között.

Ki vállalja ezek után a felelősséget a fizikálisan veszélyeztetett, éhező, elhanyagolt gyermekekért? Tragédiának kell történni ahhoz, hogy a hatóságok megtegyék a szükséges lépéseket? Csak bizhatunk abban, hogy nem így lesz. Mindenesetre elgondolkodtató, hogy a rendszer ebben a „szétdarabolt” formájában nem működőképes és nem hatékony.

#### **4. Lelkek és érzelmek: Tarsoly Edéné Kaposvár Regionális Családsegítő Központ Módszertani Csoport**

Amikor gyermekkoromban a vízről tanultunk környezetismeret órán, a „színtelen, szagtalan, íztelen” jelzők hallatán azt gondoltam: ez az anyag nem is létezik.

Amikor azt halljuk: lélek, vagy azt: érzelem, akkor ugyanezt képzelhetjük.

Mégis, mindannyian tudjuk, hogy az érzelmek léteznek, éppoly fontosak számunkra, mint a víz, bár egyben éppoly megfoghatatlanok is. Ezért lehetséges az, hogy az érzelmi bántalmazás definiálása, felismerése és kezelése még ma is komoly dilemmákat okoz sok szakembernek.

Közelítsünk rá az érzelmi bántalmazás lényegére, keressünk kapaszkodókat az esetkezelés megkönnyítésére.

A lelki bántalmazás egyértelműen *gátolja a pszichés fejlődést*. Szavakkal véghez vitt pusztítás, mely a bántalmazott *sértegetésében, megalázásában* nyilvánul meg. *Destruktív kritika*, amelyhez gyakran *elérhetetlenül magas követelmények* társulnak. *Szeretlenség, elutasítás, mellőzés*. A gyermek *erőszakos elkülönítése, megfélemlítése, kényszerítése*, a *szeme láttára történő erőszakos cselekedetek és családi konfliktusok*.

Ahhoz, hogy szemléletessé tegyük a felsoroltakat, elemezzünk egy esetet a fenti szempontok alapján.

A félig roma származású T. Éva önként kérte a Gyermekjóléti Szolgálat segítségét, 15 éves korában. *Az általa hozott probléma* szerint szüleivel „nem jön ki”, sokat veszekednek, ezért ő elköltözött otthonról. Jelentkezése pillanatában egy felnőtt férfibarátjánál lakott. Az iskolából rendszeresen hiányzott igazolatlanul.

A gyermekkel folytatott beszélgetések alapján a családgondozó a következő háttér-információkra tett szert:

Az anya nem akarta megszülni gyermekét, és ezt lépten-nyomon hangoztatta is. Ettől büntudata támadt, de – mivel nem akart a problémával szembesülni -, minden felelősséget a gyermekre hárított. Ki nem mondott féltelmei arra vonatkoztak, hogy féltette lányát az – általa megtapasztalt – rossz partneri kapcsolattól, illetve az iskolázatlanság következtében létrejövő hátrányoktól.

Az apa – kezeletlen pszichiátriai beteg – korábban szerette és kényeztette lányát, de a lassan nővé cseperedő Évával már nem tudott mit kezdeni. Elvárásai szerint a kislány legyen kitűnő tanuló és élsportoló, illetve lehetőség szerint mindig üljön otthon, és kérjen szülői engedélyt a legkisebb tevékenységéhez is. Ugyanakkor kimondatlanul ott rejtőzött az apában a bizalmatlanság, mely szerint: „Teljesíts, bár úgysem hiszem, hogy képes vagy rá, és ha nem vagy rá képes, akkor nem is szeretlek.”

Mindezek következtében Éva elmenekült otthonról, mérhetetlenül haragudott szüleiére, és – mint később kiderült – drogokhoz nyúlt, illetve többször kísérelt meg öngyilkosságot is.

Az eset rövid ismertetése után nézzük, milyen információk kerültek birtokunkba. Ezeket tekintve megfogalmazhatjuk a ránk váró feladatokat is.

*Problémák – a mi megfogalmazásunkban:*

- Az anya elutasító magatartása, a köztük lévő „ösbizalom” teljes hiánya. Mindezt súlyosbítja az anya büntudata és tehetetlenségérzete. Problémák áthárítása a gyermekekre.

- Az apa idealisztikus, túlzó elvárásai gyermeke felé, és a problémák teljes áthárítása a kislányra. Destruktív kritika, „lesajnálás”. Az apa múltjában is jelen lévő öngyilkossági kísérletek, kezeletlen pszichiátriai problémák.
- A családban meglévő súlyos kommunikációzavar: nem tudnak egymással érdemben beszélgetni. „Módszerként” jelentkezik a kislány folyamatos kioktatása, a „fogadj szót” típusú megszólalások a szülők részéről.
- Teljes szülői értetlenség a kamaszkor gondjai iránt.

*A problémák után fogalmazzuk meg a következményeket is:*

- A kislány önértékelésének súlyos zavarai, önbizalomhiány. Negatív énkép kialakulása, befolyásolhatóság.
- Depresszióra való hajlam, öngyilkossági kísérletek.
- Drogok használata, deviáns baráti körhöz csapódás.
- Rövid és felszínes partnerkapcsolatok.
- Növekvő számú, igazolatlan iskolai hiányzások.

Miután alaposan feltérképeztük a gyermek és a család helyzetét, fogalmazzunk meg néhány alapszabályt, mielőtt a problémák megoldásához látnánk:

- Nem kell egyedül megoldanunk az összes gondot, vegyük igénybe más szolgáltatók – pszichológus, terapeuta, háziorvos, iskolai gyermekvédelmi felelős, stb. – segítségét.
- Nem vehetjük át a szülői szerepet. Inkább segítsük a szülőket abban, hogy ezt a szerepüket megfelelően gyakorolhassák.
- A gyermek vagy a szülők egyoldalú pártolása, a szubjektivitás soha nem teszi lehetővé a korrekt esetkezelést. Bármilyen nehéz, meg kell próbálnunk semlegesen, objektív módon szemlélni a megoldandó problémákat, de legfőképpen a benne szereplőket. Az érzelmi bevonódás elkerülése fontos cél lehet.
- Befolyásolhat a saját gyermekünkhöz való viszonyulásunk, a vele szembeni elvárásaink és az azokhoz mért szülői eredményességünk.

Ha mindezt áttekintjük, a megoldás – legalábbis a fejünkben – részben már megszületett.

*A család egységben való kezelése mindenképpen elsődleges szempont.* A kommunikációs problémák megoldása során minden érintett álláspontját meg kell hallgatni, de zászlót bontani valamelyikük mellett veszélyes, és eredménytelenséget okozhat.

A szülő és gyermek közötti konfliktusok kezelésénél ki kell aknáznunk azt az érzelmi bázist, amely minden zavar ellenére mégiscsak ott rejtőzik a kapcsolatok mélyén. Fontos beszélnünk a tágabb család, rokonság nyújtotta lehetőségekről is, hiszen elképzelhető, hogy például egy nagyszülő biztos támaszt nyújthat kritikus pillanatokban a gyermek számára.

Mindenekelőtt azonban rá kell vezetni a szülőket arra, hogy gyermekeik iránt felelősséggel tartoznak, és ez a felelősség senkire át nem hárítható.

A családban rejtőző tartalék energiák aktivizálása mellett olyan segítők bevonására is szükség van, akiknek hívatása a pszichés problémák kezelése, a terápiás lehetőségek biztosítása, a betegségek gyógyítása, iskolán belül támasz nyújtása, stb.

Kompetenciahatárok betartása – ez itt is, mint bármely más típusú eset kezelésében - kulcsfogalom.

Nehéz kezelni az olyan történéseket, ahol az érzelmeik, indulatok parttalanná válhatnak, vagy már azzá is váltak. Szakemberként tisztában kell lennünk a törvényekkel, a szakmai lehetőségeinkkel, ugyanakkor állandóan figyelni kell arra is, nehogy az események magukkal sodorjanak bennünket. Bizonytalanság esetén konzultáljunk tapasztalt kollégákkal, ne

szégyelljük módszertani segítséget kérni. Érdeklődünk, más szakember hogyan győzi le a hasonló nehézségeket.

Optimális esetben az érzelmi bántalmazás megelőzése, a prevenció jelenléte sokat lendíthetne az ilyen és hasonló esetek kezelésén. A realitás azonban az, hogy a gyermekjóléti szolgálatoknak a legnagyobb lelkesedés és jóindulat mellett sincs mindig lehetősége a problémás családok, szülők kiszűrésére, a családmegtartó szolgáltatások közvetítésére. Gyakran csak akkor kezdhetünk dolgozni egy családdal, amikor már nagy a baj. (Ennek okai sokfélék lehetnek, például a jelzőrendszer hiányos működése, a család zárása a külvilág felé, a szakemberek túlzott leterheltsége, stb.)

*Mi segíthet még, a korábban felsoroltakon kívül?*

- Személyes jelenlétünk, példamutatásunk a gyermekkel való kommunikációban.
- Az iskola segítségének igénybe vétele, legalább egy, a gyermek által is tisztelt és kedvelt személy bevonása a gondozási folyamatba.
- A szülői kompetenciák fejlesztése, bátorítás az érzelmek őszinte kimutatására.
- Szükség esetén a szülő terápiára való irányítása.
- Konfliktuskezelő szolgáltatás nyújtása, amennyiben a család minden tagja vállalja az együttműködést.

Szükséges még hozzátennünk, hogy a lelki bántalmazás ritkán fordul elő önmagában, főleg a magyar „nevelési gyakorlatot” tekintve. A fizikai, szexuális bántalmazás szorosan összefonódhat az érzelmi jellegűvel. Az erőszakos cselekedetek nem csupán a testen, de a lélekben is maradandó sérüléseket okoznak. Komplex problémák esetén a kezelésnek is komplexnek kell lennie.

Már-már frázisként emlegetjük, hogy a bántalmazó szülő nagy valószínűséggel maga is bántalmazott volt gyermekkorában. Sajnálhatjuk őt ezért, együtt érezhetünk vele, de semmiképpen sem helyeselhetjük viselkedését. Eredményességünket az mutatja leginkább, hogy a szülő mindezt megérti, elfogadja, és megpróbál a lehetőségein belül változtatni attitűdjén, viselkedésén.

## IV. MELLÉKLETEK

### *1.számú melléklet: A gyermekek sérelmére elkövetett egyes bűncselekmények és szabálysértések törvényi helye*

A gyermek veszélyeztetése, a vele való rossz bánásmód olyan mértéket is elérhet, amikor azt a büntetőjog is szankcionálja, mert az megvalósítja a **Büntető Törvénykönyvről** szóló 1978. évi. IV. törvényben leírt valamelyik bűncselekmény törvényi tényállását.

**5.1)** A gyermekek sérelmére elkövetett egyes bűncselekmények a **Büntető Törvénykönyvről** szóló 1978. évi. IV. törvény alapján

## XII. fejezet A személy elleni bűncselekmények

### **I. Cím Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények**

Magzatelhajtás (167.§.), Testi sértés (170.§.), Gondozás elmulasztása (173.§.).

### **III. Cím A szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények**

Kényszerítés (174.§.), Személyi szabadság megsértése (175.§.), Emberkereskedelem (175/B.§.), Rágalmazás (179.§.), Becsületsértés (180.§.).

## XIV. fejezet A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények

### **I. Cím A házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények**

Családi állás megváltoztatása (193.§.), Kiskorú elhelyezésének megváltoztatása (194.§.), Kiskorú veszélyeztetése (195.§.), Tartás elmulasztása (196.§.).

### **II. Cím A nemi erkölcs elleni bűncselekmények**

Erőszakos közöszülés (197.§.), Szemérem elleni erőszak ((198.§.), Megrontás (201.§.), Vérfertőzés (203.§.), Üzletszerű kéjelgés elősegítése (205.§.), Kitarottság (206.§.), Szeméremsértés (208.§.).

(Az egyes törvényi tényállások részletes magyarázatát a **2. számú melléklet** tartalmazza).

## Feljelentés

Bűncselekmény miatt bárki tehet feljelentést. A feljelentés kötelező, annak elmulasztása bűncselekmény. A hatóság tagja és a hivatalos személy a hatáskörében tudomására jutott bűncselekményt - ha az elkövető ismert, annak megjelölésével – köteles feljelenteni. A feljelentéshez csatolni kell a bizonyítási eszközöket, ha ez nem lehetséges, a megőrzésükről kell gondoskodni. Ha az eljárást meghatározó jogszabály úgy rendelkezik, az eljárás alá vont személy csak a sértett kívánsága (magánindítvány) alapján vonható felelősségre.

Ha a sértett korlátozottan cselekvőképes, a **magánindítványt** törvényes képviselője is, ha pedig cselekvőképtelen, kizárólag a törvényes képviselője terjesztheti elő. Ezekben az esetekben a magánindítvány előterjesztésére a gyámhatóság is jogosult. A magánindítvány nem vonható vissza.

**5.2). A gyermekek sérelmére elkövetett egyes szabálysértések a Szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény alapján**

Becsületsértés - csak magánindítványra - (138.§.), Gyermekkel koldulás (146.§.), Veszélyes fenyegetés (151.§.)

(Az egyes törvényi tényállások részletes magyarázatát a **2. –3.- 4. számú melléklet** tartalmazza.)

**Feljelentés**

Ha a szabálysértést meghatározó jogszabály úgy rendelkezik, az eljárás alá vont személy csak a sértett kívánságára (magánindítvány), illetve a feljelentésre jogosult szerv feljelentése alapján vonható felelősségre.

Ha a sértett korlátozottan cselekvőképes, a magánindítványt törvényes képviselője is, ha pedig cselekvőképtelen, törvényes képviselője terjesztheti elő. Ezekben az esetekben a magánindítvány előterjesztésére a gyámhatóság is jogosult.

A magánindítványt attól a naptól számított harminc nap alatt lehet előterjeszteni, amelyen a sértett az eljárás alá vont személy kilétéről tudomást szerzett.

**A feljelentésnek tartalmaznia kell**

- az eljárás alá vont személy ismert személyi adatainak megnevezését,
- az elkövetett cselekmény helyének és idejének leírását,
- elkövetés körülményeinek leírását,
- a bizonyítási eszközök megjelölését.

**Amennyiben lehetőség van rá, a bizonyítási eszközöket csatolni kell a feljelentéshez.**

## **2. számú melléklet: A gyermekek sérelmére elkövetett egyes bűncselekmények meghatározása**

### **Testi sértés**

***Btk.170. § (1) Aki más testi épségét vagy egészségét sérti, ha a sérülés vagy a betegség nyolc napon belül gyógyul, a könnyű testi sértés vétségét követi el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.***

***(2) Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon túl gyógyul, az elkövető a súlyos testi sértés büntetést követi el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.***

***(3) Ha a testi sértést aljas indokból vagy célból, továbbá ha védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személlyel szemben követik el, a büntetés büntett miatt könnyű testi sértés esetén három évig, súlyos testi sértés esetén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.***

***(4) Büntettet követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az elkövető, ha a testi sértés maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást okoz, illetőleg, ha a súlyos testi sértést különös kegyetlenséggel követi el.***

***(5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a testi sértés életveszélyt vagy halált okoz.***

***(6) Aki a súlyos testi sértést gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel, a (4) bekezdésben meghatározott esetben három évig, életveszélyes sérülés okozása esetén öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.***

***(7) Az (1) bekezdésben meghatározott vétség elkövetője csak magánindítványra büntethető.***

A testi sértés bűncselekményének **jogi tárgya az ember testi épsége, egészsége.**

A testi sértés passzív alanya bárki, "más személy" lehet, akinek testi épségét, egészségét sértik. A cselekmény elkövetési magatartása megvalósulhat a testi épség, egészség megsértésével, ami egyrészt a test bántalmazásában, másrészt az egészségsértésben nyilvánulhat meg.

A test bántalmazásán olyan külső behatást kell érteni, amely a testen, vagy általában annak egy részén nyomokat visszahagyó sérülést okoz. A testi sértés megállapíthatóságának nem feltétele a fájdalomkøozás, tekintve, hogy az emberi test anatómiai jellegzetességei következtében bizonyos körülmények között fájdalom nélkül is sérthető.

**A testnek sérülés nélküli bántalmazása nem ad alapot a testi sértés megállapítására** - legfeljebb annak kísérletét lehet megállapítani az egyéb feltételek megléte esetén - ellenben az esetek többségében tetteles becsületsértést, ritkábban kényszerítést, személyi szabadság megsértését valósítja meg.

**A testi sértés alanya (elkövetője) bárki lehet.**

Amennyiben a sérülés 8 napon belül gyógyul, akkor a cselekmény könnyű testi sértésnek, amennyiben 8 napon túl gyógyul, súlyos testi sértésnek minősül.

A testi sértés alapesetei a könnyű testi sértés vétsége és a súlyos testi sértés büntette. A könnyű testi sértés csak szándékosan követhető el, a gondatlan elkövetés nem bűncselekmény, míg a súlyos testi sértés gondatlan alakzata is büntetendő.

## Gondozás elmulasztása

***Btk. 173. § Aki állapotánál vagy idős koránál fogva önmagáról gondoskodni nem tudó személlyel szemben gondozási kötelezettségét nem teljesíti és ezáltal a gondozásra szoruló életét, testi épségét vagy egészségét veszélyezteti, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.***

Egységes a gyakorlat abban a kérdésben, hogy kiskorú nem lehet passzív alanya (sértettje) a gondozási kötelezettség elmulasztásának. Kiskorú gyermek sérelmére nem e bűncselekmény elkövetését, hanem a specialitás elvének érvényesülésével a Btk. 195. § (1) bekezdése szerinti kiskorú veszélyeztetésének büntetettét kell megállapítani.

## Kényszerítés

***Btk. 174. § Aki mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel jelentős érdeksérelmet okoz, amennyiben más bűncselekmény nem valósul meg, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.***

A bűncselekmény **jogi tárgya a személyek legtágabb módon felfogható cselekvési szabadsága**, amennyiben annak védelme nem fogalmazódik meg valamilyen más különös részi törvényi tényállásban.

**A bűncselekmény alanya a hivatalos személy kivételével bárki lehet.**

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A bűncselekmény szubszidiárius, csak akkor állapítható meg, ha más bűncselekmény nem valósult meg.

Az elkövetési magatartás egyik eleme vagylagos, megvalósulhat erőszakkal, illetve fenyegetéssel, akár mindkét módszer együttes alkalmazásával is.

Az erőszaknak személy ellen kell irányulnia, a dolog elleni erőszak e tényállás megvalósulása esetén fenyegetésnek minősül. A fenyegetés fogalmát a Btk. 138. §-a fogalmazza meg. Eszerint fenyegetés olyan súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.

## Emberkereskedelem

***175/B. § (1) Aki mást elad, megvásárol, ellenszolgáltatásként átad, vagy átvesz, más személyért elcserél, úgyszintén, aki ennek érdekében toboroz, mást szállít, elszállásol, elrejt, másnak megszerez, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.***

***(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt***

***a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,***

***b) a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére,***

***c) munkavégzés céljából,***

***d) fajtalanság vagy közösülés céljából,***

***e) emberi test tiltott felhasználása céljából,***

***f) bünszövetségben vagy***

***g) üzletszerűen***

***követik el.***

- (3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt*
- a) az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, vagy*
  - b) a (2) bekezdés c)-e) pontjában meghatározott célból*
    - 1. erőszakkal vagy fenyegetéssel,*
    - 2. megtévesztéssel,*
    - 3. a sértett sanyargatásával*
- követik el.*
- (4) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt*
- a) a (2) bekezdés a)-b) pontjában, vagy a (3) bekezdés a) pontjában meghatározott személy sérelmére, a (2) bekezdés c)-e) pontjában meghatározott célból, illetve a (3) bekezdés b) pontja 1-3. alpontjában meghatározott módon, vagy*
  - b) tiltott pornográf felvétel készítése céljából*
- követik el.*
- (5) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a bűncselekményt tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére*
- a) a (2) bekezdés c)-e) pontjában meghatározott célból,*
  - b) a (3) bekezdés b) pontja 1-3. alpontjában meghatározott módon, vagy*
  - c) tiltott pornográf felvétel készítése céljából*
- követik el.*
- (6) Aki emberkereskedelemre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

Az emberkereskedelem az embernek a szabadsághoz, a méltósághoz és az önrendelkezéséhez való jogosultságait sérti. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 1. Cikke rögzíti, hogy minden emberi lény szabadon születik, egyenlő méltósága és joga van. Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése is kinyilvánítja, hogy a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az emberi méltósághoz és ettől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. Az Alkotmány 58. §-a rögzíti a személyes szabadsághoz való emberi jogot, amely megsértését a Btk. 175. §-a büntetni rendeli.

A nemzetközi jog és az Alkotmány szabályaival összhangban a Btk. 175/B. §-a azokat a magatartásokat rendeli büntetni, amelyek az **emberi méltóságot, szabadságot és az önrendelkezési jogot együttesen sértik**, és amelyek révén az ember tárgyá válna - akaratától függetlenül, annak ellenére, illetve akaratnyilvánításra képtelen avagy nem teljesen képes állapotát felhasználva - a kereskedelmi forgalom része lesz. Megjegyzendő, hogy az ember jogai, közé tartozik saját képességeinek, munkaerejének áruba bocsátása, és ebből következően az érintett személy beleegyezése esetén - ha ő maga válik áruvá -, általában hiányzik a jogellenesség.

**Az elkövetési magatartások:** az eladás, a megvásárlás, az ellenszolgáltatás fejében történő átadás, átvétel, az elcserelés és más embernek a fentiek céljából harmadik személy részére történő megszerzése. A törvény csak a visszterhes - egyébként polgári jogi szempontból érvénytelen szerződés megkötését, teljesítését valamint az embernek a kereskedelmi célból való megszerzését rendeli büntetni.

Ellenszolgáltatáson értendő bármilyen - egyébként anyagi értékkel bíró - tevékenység (takarítás, fuvarozás, építkezés, oktatás stb.). A visszterhes szerződések sajátos esetét jelenti az elcserelés.

Ha valaki mást harmadik személynek kereskedelmi célból szerez meg, akkor is büntetendő, ha a megszerző egyébként semmilyen ellenszolgáltatást nem kér, illetve nem kap. Ez esetben az szükséges, hogy a sértett jogellenesen kerüljön az elkövetőhöz, és egyidejűleg alanyi oldalon fennálljon az értékesítési célzat. Ez valójában sui generis bűnszegédi tevékenység.

**A bűncselekmény alanya bárki lehet.** A minősített esetek bizonyos körében az emberkereskedelemnek speciális alanya van.

A bűncselekmény elkövethető tettesként, társtettesként és részesként egyaránt. Az emberkereskedelemre való felhívás esetén - amennyiben az nem minősül felbujtásnak - a (6) bekezdésben írt előkészület valósul meg.

Az emberkereskedelem alanyi oldalon **szándékos bűncselekmény**. Megvalósítható egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt. Az (1) bekezdés utolsó fordulata esetén azonban - figyelemmel a célzatosságra - a cselekmény csak egyenes szándékkal követhető el.

Az eladásra, megvételre, ellenszolgáltatásért való átadásra, átvételre, elcserélésre, továbbá harmadik személy részére történő megszerzésre való felhívás, ajánlkozás, vállalkozás, valamint az ezekben történő megállapodás esetén a cselekménynek a (6) bekezdés szerint büntetendő **előkészületi szakasza jön létre**.

A cselekmény a sértett átadásával, átvételével, elcserélésével, továbbá adásvételi, elcserélési célból avagy harmadik személy részére kereskedelmi célból történő megszerzésével befejezetté válik, függetlenül attól, hogy a vételár kifizetésére egyidejűleg kerül-e sor, avagy az kifizetetlenül marad, illetve, hogy az ellenszolgáltatás teljesítése is megtörtént-e.

Előfordulhat, hogy a sértettnek az előkészületi szakaszon túljutott cselekmény esetén sikerül az átadás, átvétel, elcserélés illetve megszerzés előtt megszökni, avagy a fenti magatartások kívülálló ok miatt meghiúsulnak. Ilyen esetekben az emberkereskedelem **kísérlete** (Btk. 16. §) jön létre.

A törvény a **minősített esetek körének** meghatározásánál a sértett alanyi körnek, az emberkereskedelem céljának és az elkövetési módnak tulajdonít nagyobb társadalomra veszélyességet.

Az alanyi körön belül az alapesetnél **súlyosabb megítélés alá esik a 18. életévet be nem töltött**, vagy a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére történő elkövetés. A célzat szempontjából súlyosabb cselekmény valósul meg, ha az emberkereskedést munkavégzés, vagy nemi cselekmény céljából követik el. Az elkövetési mód akkor súlyosabb megítélésű, ha az elkövető az emberkereskedelmet bűnszervezet tagjaként, avagy a nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy sérelmére valósítja meg.

### **Rágalmazás**

***Btk. 179. § (1) Aki valakiról, más előtt, a becsület csorbítására alkalmas tényről állít vagy híresztel, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést használ, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.***

***(2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a rágalmazást***

***a) aljas indokból vagy célból,***

***b) nagy nyilvánosság előtt,***

***c) jelentős érdeksérelmet okozva***

***követik el.***

**A bűncselekmény jogi tárgya a becsület.** Ezen a természetes és jogi személyről a környezetében, illetve a társadalomban kialakult kedvező értékítélet értendő. A becsületében indokolatlanul és alaptalanul megsértett személy többféle jogorvoslati eszközzel élhet. A Ptk. 78. § (1)-(2) bekezdései szerint a személyhez fűződő jogok védelme kiterjed a jóhírnév védelmére is, a jóhírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tényt hamis színben tüntet fel. A sértett ilyen esetben a Ptk. 84. § (1) bekezdésében írt eszközökkel is élhet.

A személyek becsületességéhez fűződő vélelem büntetőjogi védelme fogalmazódik meg a Btk. 179. §-ában.

A bűncselekmény sértettje élő személy, ezek körülírható csoportja valamint jogi személy, társadalmi szervezet és hatóság egyaránt lehet. A meghalt személy sérelmére elkövetett rágalmozás a Btk. 181. §-ába ütköző kegyeletsértés vétségének minősül. A gyermekkorúakat, a beszámítási képességgel nem rendelkező személyeket, sőt a jogellenes cselekmények elkövetőit is - a szükséges eljárások és a nyilvánosságra hozatal keretein túl - megilleti a velük kapcsolatos megfelelő bánásmód és kulturált emberi érintkezés, így a becsületet sértő bűncselekmények az ő sérelmükre is elkövethetők.

A rágalmozás elkövetési magatartása a becsület csorbítására alkalmas tény állítása, ilyen tény híresztelése, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata.

**A bűncselekmény alanya bármilyen természetes személy lehet.**

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A szándéknak át kell fognia a tényállításnak a becsület csorbítására alkalmas jellegét.

### **Becsületsértés**

***Btk. 180. § (1) Aki a 179. § esetén kívül mással szemben***

***a) a sértett munkakörének ellátásával, közmegbízatásának teljesítésével vagy közérdekű tevékenységével összefüggésben,***

***b) nagy nyilvánosság előtt***

***a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ, vagy egyéb ilyen cselekményt követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.***

**(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a becsületsértést tettelesen követi el.**

A becsületsértés és a rágalmozás vétsége között a jogi tárgyat, a sértettet, az alanyt, az alanyi oldalt illetően nincs különbség. Erre vonatkozóan lásd a Btk. 179. §-hoz írt magyarázatot.

Az elkövetési magatartások a becsület csorbítására alkalmas kifejezés használata, vagy a becsület csorbítására alkalmas egyéb cselekmény.

### **Családi állás megváltoztatása**

***Btk. 193. § (1) Aki más családi állását megváltoztatja, így különösen gyermeket kicserél, vagy más családba csempész, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.***

***(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a családi állás megváltoztatását***

- a) gyógy- vagy nevelőintézet alkalmazottja foglalkozása körében,  
b) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy követi el.  
(3) Ha a bűncselekményt a gyógy- vagy nevelőintézet alkalmazottja foglalkozása körében gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

A bűncselekmény jogi tárgya más családi állása, értve ezen valakinek meghatározott családi kötelékbe való (házassági, rokonsági kapcsolaton, illetve örökbe fogadáson alapuló) tartozását és az ebből fakadó társadalmi és jogi helyzetét.

**A bűncselekmény passzív alanya bárki lehet, a gyakorlatban a gyermekek sérelmére elkövetés a tipikus.**

Az elkövetési magatartás a családi állás megváltoztatása. Megváltoztatáson értendő minden olyan cselekmény, amely a családi állást meghatározó, vagy e szempontból jelentős körülmények megmásításában, hamis beállításában nyilvánul meg. Ez megvalósulhat az egyén családi jogállásának módosítására irányuló joghatás előidézésével. pl. hamis adatok jegyzőkönyvezésével. Ezen túlmenően a passzív alany helyzetének tényleges megváltoztatásával is.

A tényleges családi helyzet megváltoztatása lényegében azt jelenti, hogy a passzív alanyt megfosztja az eddigi családi állásától, vagy egy másik családba juttatja, vagy anélkül változtatja meg a családi állást. Az előbbi tipikus példája, melyet a törvényalkotó is kiemel, a más családba csempészes, a kicserélés, míg az utóbbira a gyermek elhagyása.

A kicserélés és a csempészet esetében a korábbi megszűnt családi állás helyébe másik családi állás lép, itt a megszűnt jogok, kötelezettségek helyébe új jogok és kötelezettségek lépnek. Az elhagyás esetében a megszűnt jogok és kötelezettségek helyébe nem lép újabb.

A kicserélés elkövetési magatartás két gyermek egymás helyébe juttatását jelenti. Ez a cselekmény mindkét gyermek családi állását sérti. A cselekmény elkövethető oly módon, hogy az érintett családok tagjai megállapodnak egymással, de úgy is, hogy csupán az egyik családtag a másik tudtán kívül, vagy őt megtévesztve cseréli ki a két gyermeket.

A más családba csempészes megtévesztő magatartás, amelynek lényege, hogy az elkövető a gyermek valódi családi állását illetően tévedésbe ejti, vagy tévedésbe tartja azt a családot, amelyik a gyermeket befogadja.

A családi állás megváltoztatása bűncselekmény **szándékosan** követhető el. A szándékosság megállapításának feltétele, hogy az elkövető tudata átfogja, hogy a magatartása következtében másnak a családi állása megváltozik. Az elkövetőnek tisztában kell lennie a passzív alany tényleges, valódi családi állásával, és ennek megváltoztatása tényével.

A (2) bekezdés fogalmazza meg a **minősített eseteket**. Az a) pont alanya csak gyógyintézet, vagy nevelőintézet alkalmazottja lehet. Mind a gyógyintézet, mind a nevelőintézet gyűjtőfogalom, mely magában foglalja mindazon intézményeket, melyek egyrészt a betegek gyógykezelésére, másrészt a **kiskorúak nevelésére szolgálnak**. Így ide tartoznak a szülőotthonok, kórházak, gyermek- és ifjúságvédő intézetek. Az "alkalmazott" fogalom ugyancsak teljes kört felölelő, valamennyi vezető, beosztott, fizikai vagy egyéb tevékenységet ellátó lehet elkövető.

A foglalkozás körében való elkövetésen értendő a jogszabályon, vagy szakmai szabályon alapuló kötelezettség megszegése, vagy elmulasztása **Kiskorú elhelyezésének megváltoztatása**

**Btk. 194. § Aki végrehajtható hatósági határozat alapján elhelyezett kiskorút attól, akinél a hatóság elhelyezte, annak beleegyezése nélkül, az elhelyezés tartós megváltoztatása céljából elvisz, avagy a kiskorút rejtve vagy titokban tartja, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.**

A bűncselekmény **passzív alanya az a kiskorú**, akinek az elhelyezéséről végrehajtandó hatósági határozat rendelkezik.

E törvényhely alkalmazásában végrehajtandó hatósági határozaton értendő a bíróság jogerős érdemi határozata, vagy előzetesen végrehajtható ideiglenes intézkedése, továbbá a gyámhatóság jogerős, vagy nem jogerős végrehajtható határozata a kiskorú intézeti nevelésbe vételéről, állami nevelésbe vételéről.

A fenti határozatok a szülői felügyeletet érintik.

A gyakorlatban sűrűn előfordul, hogy a különélő szülők nem tudnak megegyezni abban a kérdésben, hogy a gyermek kinél legyen elhelyezve.

A gyámhatóság ilyen esetben határozatot hoz a szülői felügyeletet gyakorló szülő kijelöléséről. A gyámhatóság ezen határozata nem tekinthető gyermek elhelyezéséről rendelkező határozatnak, éppen ezért ennek megszegése nem valósítja meg a kiskorú elhelyezésének megváltoztatását.

A törvényi tényállás három vagylagos elkövetési magatartást fogalmaz meg. **Egyik a kiskorú elvitele, másik az elrejtése, és a harmadik pedig a tartózkodási helyének a titokban tartása.** Mind három elkövetési magatartás csak tevékenységgel fejthető ki. Ebből következően, pl. az a szülő, aki az önként hozzászökő gyermekét nem viszi vissza, önmagában ezzel a passzív magatartásával még nem követi el a bűncselekményt.

A fent megjelölt három elkövetési magatartás megkülönböztethető aszerint, hogy a kiskorú elhelyezéséről rendelkező hatósági határozatot már végrehajtották-e, vagy sem.

Tipikusan a hatósági határozat végrehajtását hiúsítja meg az elkövető, amikor a kiskorút "elviszi". Az elvitel olyan tevékenység, amellyel az elkövető a kiskorút az elhelyezési rendelkező határozattól eltérő, más környezetbe juttatja.

A magatartás lényege, hogy a kiskorút a jogosított személytől elvonja. Erre nem csak oly módon kerülhet sor, hogy a jogosított közvetlen felügyeleti köréből viszi el, hanem bárholonnan máshonnan, ahonnan a kiskorú egyébként haza tért volna, vagy őt hazavitték volna. Így **az elvitel tipikusan kapcsolódik az óvodákhoz, iskolákhoz, amikor az elkövető úgymond a gyermek elé megy, és magával viszi.**

Az elvitellel egy tekintet alá esik, ha az elkövető arra csábítja a kiskorút, hogy az szökjön hozzá és az ezt meg is teszi.

**A kiskorúnak rejtve, vagy titokban tartása elsősorban a még végre nem hajtott hatósági határozatok érvényesülését akadályozza**, de nem kizárt a megvalósulása a végrehajtott hatósági határozatok esetében sem. A kiskorú elrejtése olyan magatartást ölel fel, amikor az elkövető a jogosult számára hozzáférhetetlenné teszi a kiskorút.

A titokban tartás a kiskorú hollétére vonatkozó ismeret eltagadása. A kiskorú hollétéről hamis tájékoztatás közlése, vagy pedig bármilyen közlés megtagadása.

A bűncselekmény elkövetését kizárja a jogosult - azaz akinél a kiskorút a hatóság elhelyezte - beleegyezése.

A bűncselekmény megállapíthatóságának feltétele, hogy az elkövető az elkövetési magatartásokat, az elhelyezés tartós megváltoztatása céljából fejtse ki. Tartós megváltoztatáson olyan, viszonylag hosszabb időtartamot kell érteni, amely a hatósági határozat meghíúsításaként értékelhető. Ez néhány óra, vagy néhány nap esetében nem állapítható meg. Legalább néhány hét eltelte szükséges.

**A bűncselekmény alanya bárki lehet.** Kétségtelen tény, hogy leggyakrabban az a szülő követi el a cselekményt, akinek gyermekét a másik szülőnél, vagy harmadik személynél helyezték el, illetve intézeti nevelésben, esetleg állami nevelésbe vették.

**A cselekmény csak szándékosan** követhető el. Az elkövetőnek tudnia kell a kiskorú elhelyezésére vonatkozó hatósági határozatról, továbbá arról, hogy a jogosult nem adta beleegyezését annak megváltoztatásához. Az elkövetői magatartás célzatos, kifejezetten az elhelyezés tartós megváltoztatása céljából történik a kiskorú elvitele, elrejtése, vagy titokban tartása. Ezen célzat hiányában nem valósul meg a bűncselekmény.

A kiskorú elhelyezése megváltoztatásának vétsége nem valósul meg, ha az anyánál elhelyezett gyermek az apánál tett látogatás alkalmával ott marad, és szülői figyelmeztetés ellenére sem akar visszatérni az anyjához [Btk. 194. §]. BH1989. 264.

Válófélben lévő és különélő házastársak esetén, ha az egyik szülő kérelmére - annak személyi körülményei miatt - a gyámhatóság a közös kiskorú gyermeket intézetben helyezte el, önmagában ez a körülmény a szülői felügyeletet nem érinti. A másik szülő még akkor sem valósítja meg a kiskorú elhelyezése megváltoztatásának vétségét, ha a gyámhatóság ezt megelőzően - határozathozatal nélkül - azzal a kérelemmel fordult az intézethez, hogy a gyermeket további intézkedésig az intézet területéről ne adják ki. (Btk. 194. §) FBK 1992/26.

### **Kiskorú veszélyeztetése**

***Btk. 195. § (1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, aki e feladatából folyó kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti, büntetett követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.***

***(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a nagykorú személy, aki kiskorút bűncselekmény elkövetésére vagy züllött életmód folytatására rábír, vagy rábírni törekszik.***

***(3) Büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az a nagykorú személy, aki a kiskorúval kényszermunkát végeztet.***

A bűncselekmény **jogi tárgya** a kiskorúak testi, szellemi és erkölcsi fejlődése. **Passzív alanya** a kiskorú személy.

A törvényi tényállás három bekezdése alapjaiban eltérő elkövetési magatartásokat tartalmaz, egyben az alanyok köre is különböző.

Az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény elkövetési magatartása a kiskorú nevelésének, felügyeletének, vagy gondozásának feladataiból származó kötelezettségek súlyos megszegése.

**A nevelés fogalmán** lényegileg tervszerű magatartások sorozatát értjük, amelyek célja részben az ismeretanyag, illetve a képzet-, érzelmvilág gazdagítása, tágítása. Szűkebb értelemben nevelés a kiskorú testi és értelmi fejlődését elősegítő tudatos ráhatások összessége. Kissé tágítva a kört ide tartozik a szülői példamutatás stb.

**Felügyeleti kötelesség** a kiskorú magatartásának, körülményeinek folyamatos, időről-időre visszatérően, vagy akár csak meghatározott időtartamra korlátozódó figyelemmel kísérése, ellenőrzése, aminek célja a kiskorú befolyásolására és a testi épségének sértésére alkalmas környezeti ártalmak elhárítása.

**A gondozás** alapvetően a kiskorú testi szükségleteinek kielégítésére irányul, ezáltal biztosítva a kiskorú normális fejlődését.

A cselekmény megvalósulásának tipikus esete a kötelesség nem teljesítése, elmulasztása. Ez a gyakorlatban leginkább különböző jellegű kötelességszegések sorozataként jelentkezik, de közös jellemzőjük, hogy általában a kiskorúnak mind a testi, mind a szellemi fejlődését érintik. A törvényi tényállásban foglalt "súlyos" kötelességszegés tevással és mulasztással egyaránt megvalósítható.

A törvényalkotó azonban nem minden kötelességszegéshez, hanem csupán a kifejezetten súlyosakhoz kívánt büntetőjogi következményeket fűzni. Nem állapította meg a bíróság a súlyos kötelességszegést, amikor a szülő néhány órára ellátás nélkül hagyta 4-5 éves gyermekét, ugyancsak nem értékelte ilyenként a kiskorú alkalomszerű testi sértést okozó bántalmazását, továbbá az iskola látogatásától való rövidebb idejű visszatartását (BJD 8895., BH1992. 93., BH1992. 623.).

**A gyakorlatban súlyosnak tekinthető a kötelességszegés, ha az arra utal, hogy az elkövető az általános társadalmi felfogás szerinti minimális elvárhatóság követelményeinek sem tesz eleget.** A korábbi példánál maradván súlyos a kötelességszegés, ha a szülő a 2-3 éves gyermekét több napra gondozás nélkül hagyja, az általános iskola alsó tagozatába járó gyermeket több napra kizárja a lakásból. Igen gyakori és a cselekmény megállapításának alapjául szolgál, ha az elkövető a gyermek tisztántartására, élelmezésére, megfelelő ruháztatására vonatkozó minimális elvárásoknak sem tesz rendszeresen eleget. Ebbe a körbe tartozik, ha hosszabb időre kizárja a kiskorút az iskolai oktatásból, akadályozza őt tanulmányai folytatásában.

A Legfelsőbb Bíróság BK 47. állásfoglalásában elvi élel fejtette ki, hogy a kiskorú veszélyeztetésének megállapítására akkor van lehetőség, ha az iskolaköteles gyermeket huzamosabb időn keresztül tartja vissza az elkövető az általános iskola látogatásától, feltéve, hogy ez a kiskorú szellemi, erkölcsi fejlődését veszélyezteti. A gyermek szellemi fejlődésének veszélyeztetése nemcsak akkor áll fenn, ha a gyermek ennek következtében írástudatlan marad, hanem akkor is, ha az iskolalátogatástól való huzamos visszatartás következtében nem szerzi meg azokat az alapvető ismereteket, amelyek folytán később az életvitelhez szükséges további ismereteket sem képes megszerezni.

A bűncselekmény eredménye a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődésének veszélyeztetése. Az elkövető csak akkor vonható felelősségre a fenti bűncselekményben, ha a súlyos kötelességszegés és a kiskorú testi stb. fejlődésének veszélyeztetése között okozati kapcsolat van. Ez abban az esetben is megállapítható, ha a veszélyeztetésnek legalább az egyik oka a terhelti magatartás.

**A kiskorú veszélyeztetése, az eredmény a veszélyeztetéssel befejezetté válik.** A kiskorú tényleges károsodása nem tényállási elem, az elkövetői magatartás következtében kialakult testi, szellemi visszamaradottság a büntetés kiszabása körében értékelhető körülmény csakúgy, mint az a körülmény, hogy az elkövető a veszélyhelyzetet megszünteti.

A bűncselekmény alanya speciális, a **cselekmény tette** csak a kiskorú nevelésére, felügyeletére, vagy gondozására köteles személy lehet.

A cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett személynek nincs szülői felügyeleti joga, ezért nem követheti el a kiskorú veszélyeztetésének büntetettét, ebből a szempontból nincs tartalmi különbség a szülői felügyeleti jog megszüntetése vagy szünetelése között. (BH1999.55.)

Az a személy, akinek a szülői felügyeleti jogát jogerős bírósági határozat megszüntette, nem lehet alanya a cselekménynek (BH1994. 172.).

**A cselekmény csak szándékosan követhető el.** Tipikus, hogy az elkövető a köteleességszegést egyenes szándékkal valósítja meg, ugyanakkor az eredménnyel kapcsolatban az eshetőleges szándék meglelte állapítható meg.

Az első fordulathoz képest eltérő elkövetési magatartást pönalizál a Btk. 195. § (2) bekezdése. Ennek a cselekménynek a tárgya ez a kiskorú erkölcsi fejlődése, szűkebb az első fordulatban meghatározottnál. A cselekmény passzív alanya itt is a kiskorú személy. Az elkövetési magatartás felbujtásszerű cselekményekkel valósul meg, bűncselekményre vagy züllött életmód folytatására való rábírás, illetve rábírt törekvés.

A rábírás, rábírt törekvés fogalmán a felbujtásnál kifejtettekkel egyezőt kell érteni. Az elkövetői magatartás mindig szándékos, de eshetőleges szándékkal is megvalósítható.

A **züllött életmód** folytatása némileg bővebb kifejtést érdemel. Ebben az esetben az elkövető nem egy meghatározott cselekmény elkövetésre veszi rá a kiskorút, hanem meghatározott életmód folytatására. Ami nem szükségképpen bűncselekmények elkövetéséből áll. A züllöttség olyan, társadalmilag negatív erkölcsi megítélésű életfelfogás, életvitel, amely huzamosabb időn keresztül, az adott személy eszmerendszerét áthatva, cselekedeteit azonos - erősen negatív - irányba terelve fejti ki hatását. A kiskorú veszélyeztetése tehát akkor állapítható meg a jelen fordulat alapján, ha az elkövető ilyen életmódra kívánja a kiskorút rábírt. Tipikusan ilyennek tekinthető a koldulásra, italozó életmódra, kábítószer fogyasztásra, csavargó életmódra való rábírás (BH1985. 51.). Ebből következőleg az eseti jellegű, vagy ellenkezőleg rendszeres, de nem súlyosan helyteleníthető magatartásra való rábírás nem alapozza meg a fenti bűncselekmény megállapítását.

A második fordulatban megfogalmazott bűncselekmény szubszidiárus, tehát csak abban az esetben kerülhet sor a megállapítására, amennyiben **súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg**. A bűncselekményre való felbujtás eredményeként, ha a gyermekkorú (tizennégy év alatti) bűncselekmény törvényi tényállását kimeríti, úgy az adott bűncselekmény közvetett tetteként felel az elkövető, s veszélyeztetés megállapításának nincs helye.

Ha pedig az elkövető olyan bűncselekmény elkövetésére bírja rá a fiatalkorút, amely cselekmény büntetési tétele magasabb a veszélyeztetésnél, annak a cselekménynek a felbujtója, s nem a veszélyeztetés elkövetője lesz a nagykorú személy.

A Btk. 195. § (3) bekezdése minősített eset specialitását a kiskorú és az elkövető közötti kapcsolat lényege adja. Ezen bekezdés alanya csak az a személy lehet, aki a kiskorút megvásárolta - azaz bűncselekmény útján, a családi állapot megváltoztatásával került hozzá a kiskorú -.

Mindenképpen ide értendő, amikor az elkövető a sértettet akarata ellenére kötelezi valamilyen tevékenység elvégzésére, amely egyébként rendszeres munkavégzésnek felel meg, s anélkül, hogy megfelelő díjazással járna.

A Btk. 195. § (3) bekezdésében megfogalmazott minősített eset alanya bármely nagykorú személy lehet. A minősített esetként való szabályozást a kiskorú adekvát és későbbi életét meghatározóan befolyásoló elkövetési mód indokolja.

Külön értelmezést kíván az eddig magyar jogszabályba nem foglalt **kényszermunka fogalmának meghatározása. Mindenképpen ide értendő, amikor az elkövető a sértettet akarata ellenére kötelezi valamilyen tevékenység elvégzésére**, amely egyébként rendszeres munkavégzésnek felel meg, s kényszeríti erre az elkövető akként, hogy egyébként járó megfelelő díjazással látná el a sértettet.

### Tartás elmulasztása

***Btk. 196. § (1) Aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt tartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.***

***(2)\****

***(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a tartás elmulasztása a jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki.***

***(4) Az (1) és (2) bekezdés alapján az elkövető nem büntethető, a (3) bekezdés esetén pedig büntetése korlátlanul enyhíthető, ha kötelezettségének az első fokú ítélet meghozataláig eleget tesz.***

A bűncselekmény tárgya a jogosítottnak az eltartáshoz való joga. Ennek a jognak jogszabályon, vagy végrehajtható hatósági határozaton kell alapulnia. A jogszabályon elsősorban a családjogi szabályok értendők.

Ennek alapján tartásra kötelezett lehet meghatározott feltételek megléte esetén a házastárs, a leszármazó, a felmenő, a nagykorú testvér, a mostoha szülő, a gyermek.

A cselekmény elkövetési magatartása a tartási kötelezettség elmulasztása. A **bűncselekmény tiszta mulasztási bűncselekmény**, megvalósulásához nem szükséges semmiféle következmény beállása.

Alany tettesi minőségben csak az lehet, akit jogszabály, vagy hatósági határozat tartásra kötelezett.

**A cselekmény csak szándékosan követhető el.** Feltétele ennek, hogy az elkövető tudomással bírjon a tartási kötelezettségéről és ennek önhibájából ne tegyen eleget. Az önhiba akkor állapítható meg, ha akár a mulasztás, akár annak oka az elkövetőnek felróható.

### Erőszakos közösülés

***Btk. 197. § (1) Aki mást erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közösülésre kényszerít, vagy más védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát közösülésre használja fel, büntetést követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.***

***(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha***

***a) a sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be,***

***b) a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll,***

***c) a sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen közösülnek.***

**(3) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett sérelmére elkövetett erőszakos közöszülés a (2) bekezdés b) vagy c) pontja szerint is minősül.**

A **bűncselekmény jogi tárgya** a nemi szabadság.

A cselekmény **passzív alanya lehet férfi vagy nő életkortól függetlenül**. Ebből következően az erőszakos közöszülés passzív alanya lehet gyermek is, aki élettani értelemben vett közöszülésre ténylegesen képtelen.

Az elkövetési magatartásnak két fordulata van, mindkét fordulatra közös tényállási eleme a közöszülés. Az erőszakos közöszülés megállapíthatóságának feltétele, hogy a nemi szervek közöszülési szándék eredményeként érintkezzenek. Ennek hiányában csupán szemérem elleni erőszak valósul meg.

Az alapeset elkövetési magatartásainak első fordulata a közöszülésre kényszerítés. A fenyegetés a Btk. 138. § értelmében súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. Ez a fogalom meghatározás az erőszakos közöszülés vonatkozásában két megszorítással irányadó. Egyrészt a fenyegetésnek az élet, vagy testi épség ellen kell irányulnia, másrészt pedig a fenyegetésnek közvetlennek kell lennie.

Az elkövetési magatartás második fordulata a sértett védekezésére, illetve akaratnyilvánításra képtelen állapotának közöszülésre való felhasználása.

Védekezésre képtelen az a személy, aki bár akaratnyilvánításra képes, de fizikai adottságainál, helyzeténél fogva nem tud ellenállást tanúsítani. A bűncselekmény megvalósulása szempontjából közömbös, hogy a védekezésre képtelen állapot csupán ideiglenes jellegű, pl. betegség, súlyos kimerültség következménye, vagy állapot jellegű, pl. a sértett valamilyen testi fogyatékosságban szenved, vagy pedig azért képtelen a védekezésre, mert az adott bűncselekménytől függetlenül mások, pl. megkötözték.

**A Btk. 210. § értelmében a 12. életévét be nem töltött passzív alany a Btk. 197. § alkalmazásában mindig védekezésre képtelen személy.**

Akaratnyilvánításra képtelen az a személy, akinek akár állandó jelleggel, akár alkalmilag nincs jogi értelemben figyelembe vehető akarata. Ez az állapot eredeztethető az adott személy pszichikai adottságaiból, vagy adott állapotából. Ebbe a körbe tartozik az öntudatlan állapot, ájulás, teljes részegség, valamilyen narkotikumtól származó kábultság, vagy hipnotikus állapot is. Ide sorolandó az elmebetegség, gyengeelméjűség is.

Az erőszakos közöszülés alanya önálló és közvetlen tettesként csak a sértettől eltérő nemű személy lehet. A közöszülés fogalmi körébe ugyanis csak két különböző nemű személy nemi érintkezése vonható.

Az erőszakos közöszülés bármely alakzata csak szándékosan követhető el.

A Btk. 197. § (2) bekezdése az erőszakos közöszülés **három minősített esetét** fogalmazza meg.

Az a) pont szerint súlyosabban büntetendő, aki **12. életévét be nem töltött** személy sérelmére követi el a cselekményt. E minősített eset alkalmazandó természetesen, ha a 12. életévét be nem töltött sértettel erőszak, illetve élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetés mellett közöszül az elkövető, de ugyancsak akkor is, ha a sértett beleegyezésével történik a közöszülés és a Btk. 210. § szerinti értelmezés folytán tekintendő a sértett védekezésre képtelen személynek.

A b) pont az **elkövető és a sértett között fennálló viszonyra** tekintettel értékeli az elkövetői magatartást súlyosabban. A b) pont hatálya alá tartozó elkövetők visszaélnek a sértettel szemben fennálló hatalmukkal és éppen ők támadják azt, amit védeniük kellene. A nevelő és felügyelő kötelezettsége a rábízottak erkölcsi és lelki fejlődésének elősegítése, ide értve a nemi élet területén jelentkező veszélyek elhárítását. A gondozó, gyógykezelő hivatása a testi épség és egészség károsításának távoltartása. Az ilyen személyek támadása helyzetüknél fogva megkönnyíti a kényszerít, ugyanakkor a sértett oldalán nehezíti az ellenállást. A nevelés, felügyelet, gondozás fogalomkörével kapcsolatban lásd a Btk. 195. §-hoz fűzött magyarázatot.

A Btk. 197. § (2) bekezdés c) pontja a **többes elkövetés** speciális esetét szabályozza minősített esetként.

A kiskorú sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény esetén a gyámhatóságot megillető magánindítvány előterjesztése jogosultságának megítélésénél az igazgatási jogszabályok rendelkezései az irányadók. [Btk. 31. § (3) bek., 197. § (1) bek., 209. § 1/1974. (VI. 27.) OM sz. r.] (BH 1985. 294.)

### **Szemérem elleni erőszak**

***Btk.198. § (1) Aki mást erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel fajtalanságra, vagy ennek eltűrésére kényszerít, vagy másnak a védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát fajtalanságra használja fel, büntetett követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.***

***(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha***

***a) a sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be,***

***b) a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll,***

***c) a sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen fajtalankodnak.***

***(3) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett sérelmére elkövetett szemérem elleni erőszak a (2) bekezdés b) vagy c) pontja szerint is minősül.***

**A bűncselekmény jogi tárgya a nemi szabadság. Passzív alanya lehet a cselekménynek mind nő, mind férfi.** Az önálló és közvetlen tettes valamint a passzív alany csak ellenkező nemű lehet.

A törvényhely két elkövetési magatartást határoz meg: a fajtalanságra, vagy ennek eltűrésére kényszerítést, másodikként, a passzív alany védekezésre, akaratnyilvánításra képtelen állapotának fajtalanságra való kihasználását.

Az elkövetői magatartás a jogszabályhely első fordulatóban a fajtalanságot lehetővé tevő erőszak, fenyegetés kifejtésével veszi kezdetét (BH1992. 514.).

A szemérem elleni erőszak minősített eseteivel kapcsolatban ugyancsak a Btk. 197. §-hoz fűzött magyarázat az irányadó.

A szemérem elleni erőszakot az erőszakos közöszléstől a közöszlési szándék hiánya határolja el. A gyakorlatban azonban részben más nemi erkölcs elleni bűncselekmények, részben pedig más, nem ebbe a körbe tartozó bűncselekmények elhatárolása jelentkezik problémaként.

Nem a szemérem elleni erőszak büntetett, hanem a kiskorú veszélyeztetésének a büntetett valósítja meg pl. az az apa, aki a nemi vágyának felkeltése érdekében a kiskorú leánygyermekét magához szorítja, szájon csókolja és a mellét megfogja.

## Megrontás

*201. § (1) Aki tizennegyedik életévét be nem töltött személlyel közösül, valamint az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét meg nem haladott személlyel fajtalankodik, büntettet követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

*(2) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személyt arra törekszik rábírní, hogy vele közösüljön vagy fajtalankodjék, büntettet követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

*(3) A büntetés két évtől nyolc évig, illetőleg egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1), illetőleg a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény sértettje az elkövető hozzátartozója, avagy az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll.*

A tizenkettedik életévét be nem töltött személyek fokozott védelme testesül meg az erőszakos közösülés [Btk. 197. § (2)], szemérem elleni erőszak [Btk. 198. § (2) a)], továbbá a természet elleni erőszakos fajtalanság [Btk. 200. § (2) a)] esetében, ahol a sértett életkora minősítő körülmény. Az életkornak azonban a nagykorúság elérésig a tizenkettedik életév betöltése után is jelentősége van. A kiskorú személyek erkölcsi, nemi fejlődésének ez a szakasza a későbbi életük szempontjából meghatározó jellegű, ezért az ebben a korban őket ért, az egészséges nemi fejlődésüket támadó magatartások sokkal súlyosabb - akár az egész életre kiható - következményekkel járnak, mint a nagykorúak sérelmére elkövetett hasonló cselekmények.

### **A bűncselekmény jogi tárgya a serdületlen személyek egészséges nemi fejlődése.**

A megrontás **passzív alanya** a közösülés fogalmából adódóan csak az elkövetővel ellenkező nemű, míg a második fordulat szerinti fajtalankodás esetén **az elkövetővel azonos, de külön nemű is lehet.**

A sértett a Btk. 210. § rendelkezéseiből fakadóan tizenkét év alatti személy nem lehet a Btk. 201. § (1) bekezdésében foglalt elkövetési magatartásnál. A közösülésre vagy fajtalanságra való eredménytelen rábíráás [Btk. 201. § (2)] esetén viszont 12. életév alatti is lehet a passzív alany.

A közösülés, illetve a fajtalankodás nem történhet erőszak, vagy fenyegetés hatására, illetve védekezésre, akaratnyilvánításra képtelen állapot kihasználásával, mert ezekben az esetekben erőszakos közösülés, szemérem elleni erőszak, természet elleni erőszakos fajtalanság megállapításának van helye.

A sértett beleegyezése a közösülésbe vagy a fajtalanságba nem akadályozza a bűnösség megállapításának. Sőt éppen e körülmény folytán valósul meg ezen és nem más bűncselekmény.

A megrontás alanya mind férfi mind nő lehet. Az életkor azonban más jelentőséggel bír.

### **A megrontás csak szándékosan követhető el.**

A Btk. 201. § (2) bekezdése önállóan szabályozza azt az esetet, amikor az elkövető - aki ez esetben csak tizennyolcadik életévét betöltött személy lehet - a passzív alanyt közösülésre, fajtalankodásra törekszik rábírní. A rábíráásra törekvés kifejezetten szándékos tevékenység.

A megrontás büntetét elkövető javára nem enyhítő körülmény, hogy az ilyen jellegű cselekmény erkölcsi megítélése a cigány lakosság egy részénél más jellegű [Btk 201. § (1) bek., 83. §]. BH1988. 218

**202. § (1) Aki tizennegyedik életévét be nem töltött személyt arra bír rá, hogy mással közösüljön vagy fajtalanzkodjék, büntettet követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.**

*(2) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személyt arra törekszik rábírní, hogy mással közösüljön vagy fajtalanzkodjék, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

*(3) A büntetés két évtől nyolc évig, illetőleg egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1), illetőleg a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény sértettje az elkövető hozzátartozója, avagy az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll.*

### Vérfertőzés

**203. § (1) Aki egyenesági rokonával közösül vagy fajtalankodik, büntettet követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.**

*(2) Nem büntethető a leszármazó, ha a cselekmény elkövetésekor tizennyolcadik életévét nem töltötte be.*

*(3) Aki testvérével közösül, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

A vérfertőzés törvényi tényállása a legközelebbi vérrokonok - egyenes ági rokonok, és testvérek - közötti nemi kapcsolatot szankcionálja.

A **bűncselekmény jogi tárgya** kettős: egyrészt az egészséges utódláshoz, másrészt a vérségi kapcsolaton alapuló rokoni viszonyok tisztaságához fűződő érdek. A hangsúly a vérségi kapcsolaton van, így a cselekmény elkövethető a házasságon kívül született lemenővel, de nem követhető el az örökbefogadottal.

A vérfertőzés elkövetési magatartásaként a törvény a közösülést és a fajtalankodást határozza meg. A fenti fogalmak értelmezésével kapcsolatban a Btk. 197. §-hoz, illetve a Btk. 210/A. §-hoz fűzött magyarázat értelemszerűen irányadó.

A törvény az egyenesági rokonok közötti valamennyi szexuális kapcsolatot büntetni rendeli az (1) bekezdésben, a testvérek között azonban csak a közösülést és a természet elleni fajtalanságot - (3) bekezdés - vonja a kriminalitás körébe. Természet elleni fajtalanságon mind a férfiak, mind a nők közötti fajtalanságot érteni kell.

**A vérfertőzés esetében kiemelést igényel, hogy az elkövetési magatartás sajátja általában az önkéntesség.**

A törvényi tényállás alanya csak egyenesági rokon, illetve testvér lehet, akik között vérségi kapcsolat áll fenn. A Csjt. 34. § (1) bekezdése az egyenes ági rokon fogalmát a következőképpen definiálja: "egyenesági a rokonság azok között, akik közül az egyik a másiktól származik".

A testvérek közötti vérfertőzés esetében ugyancsak a vérségi kapcsolat a meghatározó. Figyelmet érdemel, hogy ehhez elegendő az egyik szülő közös volta is, azaz féltestvérek is elkövethetik a cselekményt.

**A cselekmény csak szándékosan követhető el.** Az elkövető tudatának a tényállásban megjelölt vérrokoni kapcsolatot át kell fognia. Amelyik elkövető a fenti kapcsolatról nem

tudott az elkövetéskor, ténybeli tévedés folytán nem büntethető, ez azonban a másik elkövető büntetőjogi felelősségét nem érinti.

A (2) bekezdés büntethetőséget kizáró okot határoz meg a tizennyolc éven aluli leszármazó javára.

### Üzletszerű kéjelgés elősegítése

**205. § (1) Aki épületet vagy egyéb helyet üzletszerű kéjelgés céljára másnak a rendelkezésére bocsát, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.**

*(2) Aki bordélyházat tart fenn, vezet, vagy annak működéséhez anyagi eszközöket szolgáltat, öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

*(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha*

*a) a bordélyházban tizennyolcadik életévét be nem töltött személy folytat üzletszerű kéjelgést.*

*b)\**

*(4) Aki mást üzletszerű kéjelgésre rábír, az (1) bekezdés szerint büntetendő.*

**A bűncselekmény jogi tárgya** a nemi erkölcs, a nemi kapcsolatok társadalmi rendje.

A (3) bekezdés a) pontja a fiatalkorúak fokozott büntetőjogi védelme érdekében súlyosabban rendeli büntetni a (2) bekezdésben megfogalmazott elkövetési magatartásokkal megvalósított cselekményt, ha a bordélyházban tizennyolcadik életévét be nem töltött személy folytat üzletszerű kéjelgést. Mint minden más esetben, ahol a törvény kimondottan a tizennyolcadik életév betöltetlenségét követeli meg, nem bír jogi relevanciával, ha a tizennyolc éven aluli személy házasságkötés folytán nagykorúvá vált. A minősített eset megállapíthatóságának feltétele, hogy az elkövető tisztában van azzal, hogy a sértett tizennyolc éven aluli.

**A bűncselekmény alanya bárki lehet.**

Tizenkét és tizennégy év közötti személy üzletszerű kéjelgésre való rábírása esetén a Btk. 202. § (1) és (2) bekezdése szerinti megrontás büntette megállapításának van helye.

### Kitartottság

**206. § Aki üzletszerű kéjelgést folytató személlyel egészben vagy részben kitartatja magát, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Mellékbüntetésként kitiltásnak is helye van.**

A "kitartás" tartalmilag "eltartást" jelent. Míg azonban, az eltartás egy belső kapcsolaton, vagy jogi kapcsolaton alapuló, erkölcsileg helyeselhető magatartás, addig a "kitartás" kifejezés negatív erkölcsi értékelést fejez ki.

A kitartó és a kitartott között nem, vagy nem elsősorban szexuális kapcsolat áll fent, hanem vagyoni jellegű viszony. A kitartó a kitartott anyagi igényeit elégíti ki, az anyagi juttatás fedezetét pedig a kitartó prostitúció útján szerzett jövedelme adja.

A bűncselekmény **jogi tárgya** a nemi kapcsolatoknak a társadalomban elfogadott rendje.

A törvényhozó a bűncselekmény elkövetési magatartásaként a fentebb már említett kitarást határozta meg. Ez gyakorlatilag anyagi juttatás elfogadását jelenti, mely az elkövető megélhetési forrásának tekinthető.

#### **Az elkövetési magatartás folyamatos jellegű.**

A kitarottság alanya tettesi minőségben bárki lehet, kivéve azt a személyt, akinek az eltartására az üzletszerű kéjelgést folytató személy a törvénynél, vagy más oknál fogva köteles. Nem zárja ki a büntethetőséget, ha a kitarott a házastársa az üzletszerű kéjelgést folytatónak.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Az elkövető tudatának át kell fognia azt a körülményt, hogy visszatérő, az életszínvonalát javító jövedelme az üzletszerű kéjelgést folytató személytől származik.

### **Szeméremsértés**

***208. § Aki magát nemi vágyának kielégítése végett más előtt szeméremsértő módon mutogatja, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.***

**Az elkövetési magatartás a köznapi értelemben vett magamutogatásnál szűkebb kört ölel fel,** lényegében a lemeztelenített nemi szerv mutogatását jelenti, gyakorlatban kizárólag férfiak részéről. Mind a törvényi tényállás szövegéből, mind a logikai értelmezésből következően a mutogatásnak más előtt kell megtörténnie. Elegendő azonban, ha az elkövető felismeri annak a lehetőségét, hogy más személy jelen lehet és láthatja a nemi szervének a mutogatását. Akkor is megvalósul a cselekmény, ha a jelen levő személy ezt ténylegesen nem észleli (BH1993. 341.).

Tényállási elem, hogy a mutogatásnak szeméremsértő módon kell megvalósulnia. A gyakorlatban általában a különböző nemű személyek előtt a nemi szerv felfedése önmagában véve is szeméremsértő. Az erkölcsi normák változásával együtt azonban bizonyos körülmények között kivételek adódhatnak ez alól. Ennek tipikus példája a nudista mozgalom. Ettől merőben eltérő a nemi szervét mutogató személy magatartása, aki nem egyszerűen csak lemezteleníti azt, hanem szándékosan és feltűnően látni engedi. Ez a magatartásforma egyértelműen az exhibicionizmus egyik megjelenési formája. A törvényi tényállás szövegezéséből következően **az elkövető magatartása rendszerint ismétlődő jellegű.** Erre utal a "mutogat" szó használata, ám egyetlen eset is tényállásszerű.

### *3. számú melléklet: A gyermek sérelmére elkövetett egyes szabálysértések meghatározása*

#### **Becsületsértés**

***Szt.138. § (1) Aki mással szemben a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ vagy egyéb ilyen cselekményt követ el, ötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.***

***(2) Becsületsértés miatt szabálysértési eljárásnak csak magánindítványra van helye.***

*A becsületsértés jogi tárgya az ember társadalmi megbecsülése, az emberi méltóság. A becsület csorbítására alkalmas minden olyan szóval és viselkedéssel elkövetett cselekmény, amelyben kifejeződik az elkövetőnek a sértettel szembeni megvetése, őt gúnyoló, megszegyenítő, lealacsonyító értékítélete. Az állandó bírói gyakorlat szerint nem minősül becsületsértésnek a kemény kritika megfogalmazása, ugyanígy az elkövető pusztán indulat által vezérelt megnyilatkozásai, szidalmi sem.*

*Az adott kifejezés, értékítélet becsületsértő jellegének eldöntése minden esetben jogalkalmazói értékelést igényel, ahol az elkövető és a sértett korábbi viszonyát, az adott szituációt, a kifejezés társadalmi megítélését kell alapul venni.*

*A törvény - egyezően a korábban hatályos szabályozással - csak azokat a verbális viselkedési formákat rendeli szabálysértésként büntetni, melyek a jogalkotó értékítélete szerint **nem érik el a büntetőjogi büntetést-érdemlőség szintjét**. Ha ugyanis a becsületsértő megnyilvánulás*

*a) a sértett munkakörének ellátásával, közmegegyezésével, közérdekű tevékenységével van összefüggésben,*

*b) azt nagy nyilvánosság előtt, vagy*

*c) tettelesen követi el, akkor a Btk. 180. §-a szerinti becsületsértés vétségét valósítják meg.*

*A verbális becsületsértés kísérlete fogalmilag kizárt. **A cselekmény csak szándékosan követhető el.** A becsületsértés annyi rendbeli, ahány sértettet érint a becsületsértő kifejezés vagy cselekmény. Tekintettel arra, hogy a szabálysértési jog nem ismeri a folytatólágosság intézményét, az ugyanazon sértett sérelmére elkövetett, más-más tartalmú becsületsértő kijelentések elvben önálló szabálysértési cselekményt valósítanak meg.*

#### **Gyermekkel koldulás**

***Szt.146. § (1) Aki gyermekkorú személyt arra bír rá, hogy közterületen vagy nyilvános helyen kolduljon, illetve házalva kéregessen, továbbá aki a gyermekkorú személy társaságában koldul, illetve házalva kéreget, százezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.***

***(2) Az (1) bekezdésben meghatározott szabálysértés elkövetőjével szemben kiutasításnak is helye van.***

***(3) A szabálysértési hatóság a szabálysértés tényéről, az érintett gyermek és az elkövető adatairól a gyermek lakóhelye szerint illetékes gyermekjóléti szolgálatot értesíti.***

*A Szabálysértési törvény a koldulást önmagában nem nyilvánítja jogellenessé. Ugyanakkor - mintegy a **kiskorú veszélyeztetése büntettének "kiegészítő" tényállásaként**, amikor a rendszeres, életmódszerű elkövetés nem állapítható meg - szabálysértésnek tekinti, ha az elkövető gyermeket bujt fel koldulásra, illetve vele együtt követi el a cselekményt.*

*A Gyermekvédelmi törvény rendelkezési szerint az eljáró hatóságok a gyermek veszélyeztetettsége esetén kötelesek jelzéssel élni az illetékes gyermekjóléti szolgálatnál. A*

gyermekkel koldulás esetében ez a veszélyeztetettség alappal vélelmezhető, így a törvény ezt a hatósági kötelezettséget nevesíti.

### **Veszélyes fenyegetés**

#### **151. § (1) Aki**

**a) mást félelemkeltés céljából olyan bűncselekmény elkövetésével komolyan megfenyeget, amely a megfenyegetett személy vagy annak hozzátartozója élete, testi épsége vagy egészsége ellen irányul,**

**b) mást félelemkeltés céljából a megfenyegetett személyre vagy annak hozzátartozójára vonatkozó, a becsület csorbítására alkalmas tény nagy nyilvánosság elé tárásával komolyan megfenyeget,**

**elzárással vagy százötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.**

**(2) Az (1) bekezdésben meghatározott szabálysértés elkövetőjével szemben kiutasításnak is helye van.**

**(3) Az (1) bekezdésben meghatározott szabálysértés miatt az eljárás a bíróság hatáskörébe tartozik.**

A törvény a gyakorlatban tapasztalható elkövetési formákra tekintettel kibővíti és az eddiginél differenciáltabban fogalmazza meg a veszélyes fenyegetés tényállását:

- az (1) bekezdés *a)* pontjában az elkövetési magatartás alanyi oldala egyrészt kiegészül a speciális célzattal, a félelemkeltéssel, kibővül a megfenyegetett személyi kör a megfenyegetett személy hozzátartozóival, ugyanakkor a védendő jogtárgyak, az élet és a testi épség mellé az egészség is "belép",

- az (1) bekezdés *b)* pontja ebben a körben vadonatúj jogtárgyat, az emberi méltóságot veszi védelembe: reális félelmet válthat ki a sértettben, ha valaki - a személye vagy hozzátartozója ellen irányuló - a nagy nyilvánosság előtti becsületsértés elkövetésével fenyegeti meg komolyan.

Amennyiben ez a fenyegető magatartás haszonszerzési célzattal és károkozással is társul, már nem a veszélyes fenyegetés szabálysértése, hanem a Btk. 323. §-ába ütköző zsarolás büntette valósul meg.

#### *4. számú melléklet: A szülői felügyeleti jog megszüntetése*

*Csjt. 88. § (1) A bíróság megszünteti a szülői felügyeletet:*

*a) ha a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sérti vagy veszélyezteti,*

*b) ha a gyermeket más személynél helyezték el, vagy átmeneti nevelésbe vették és a szülő felróhatóan gyermeke érdekét súlyosan sértő módon nem működik együtt a gyermekét gondozó nevelőszülővel vagy intézménnyel, gyermekével nem tart kapcsolatot, továbbá magatartásán, életvitélén, körülményein az átmeneti nevelés megszüntetése céljából nem változtat.*

*c) ha a szülőt a bíróság valamelyik gyermeke személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte.*

*(2) A bíróság a szülői felügyeletet abból az okból is megszüntetheti, hogy a szülő életközösségben él a felügyelettől megfosztott másik szülővel és ezért alaposan tartani lehet attól, hogy a felügyeletet nem fogja a gyermek érdekének megfelelően ellátni.*

*(3) Ha a bíróság a szülői felügyeletet a szülő mindegyik gyermeke tekintetében megszüntette, a megszüntető határozat hatálya kihat a később született gyermekekre is.*

*(4) Az, aki szülői felügyeletet megszüntető jogerős ítélet hatálya alatt áll, nem fogadhat örökbe, gyámságot nem viselhet, gyermek nála nem helyezhető el és nincs joga arra, hogy gyermekével kapcsolatot tartson.*

A szülői felügyelet megszüntetése olyan bírói hatáskör, amely elég ritka per kategória, ám a keresetnek helyt adás esetén rendkívül súlyos jogkövetkezményeket von maga után, ezért van kiemelt jelentősége. (A szülői felügyelet egyébként a törvény erejénél fogva szűnik meg, ha a gyermek a nagykorúságát eléri, a szülő a gyermek kiskorúsága idején meghal, vagy a gyermeket örökbe fogadják.)

A szülői felügyeleti jog bírósági megszüntetésének a Csjt. 88. § (1)-(2) bekezdése alapján vagylagos feltételek fennállása esetén van helye.

*A vagylagosság természetesen azt jelenti, hogy bármelyik feltétel áll fenn a felsoroltak közül, a szülői felügyeleti jog megszüntetésének van helye. Nem szükséges, hogy a feltételek együttesen álljanak fenn (BH1991. 193.).*

Csak lehetőség a bíróság számára a megszüntetés a Csjt. 88. § (2) bekezdésében foglaltak szerint, ha a szülő életközösségben él a felügyelettől megfosztott másik szülővel, és ezért alaposan tartani lehet attól, hogy a felügyeletet nem fogja a gyermek érdekében megfelelően ellátni.

A feltételek közül az "a" ponttal kapcsolatban kiemelendő, hogy a törvény szövege nem tesz különbséget a tevőleges magatartás vagy a mulasztás között. **Mind a tevőleges magatartás (a szülői felügyelettel való visszaélés), mind a szülői felügyelet körébe tartozó kötelezettségek elmulasztása** eredményezheti a szülői felügyelet megszüntetését, ha ez súlyos érdeksérelemmel járt, vagy nem járt ugyan még érdeksérelemmel, de súlyos veszélyhelyzet előidézésére alkalmas.

A "b" pont a gyakorlatban igen ritkán fordul elő. Amennyiben előfordul, a kapcsolattartási jog olyan súlyosan visszaélésszerű gyakorlásával valósul meg, amely esetben a kapcsolattartási jog korlátozása vagy felfüggesztése nem elegendő a visszaélésszerű joggyakorlásnak a

gyermek érdekét súlyosan sértő eredménye elhárításához, amely esetben nincs más eszköz a gyermek nevelését felróhatóan akadályozó - és ezáltal érdekét súlyosan sértő - szülői magatartás meggátolására. A törvényi tényállás szerint azonban ez a feltétel is megvalósulhat mulasztással, akár a gyermek nevelésében való együttműködés tekintetében, ha ez a gyermek érdekét súlyosan sérti, akár úgy, hogy a szülők nem tesznek semmit az átmeneti nevelésbe vétel okának elhárítása érdekében. Ugyanakkor gyakori, hogy a gyámhivatal annak ellenére sem indít pert a szülői felügyeleti jog megszüntetése érdekében, hogy a szülő nem tart semmiféle kapcsolatot átmeneti nevelésben lévő gyermek esetén. Ilyenkor sérül a gyerek állandóságához és az érzelmi biztonságához való joga.

A "c" pont alatt a gyermek élete, testi épsége és egészsége ellen elkövetett, továbbá a család és az ifjúság, a nemi erkölcs ellen elkövetett bűntetteket kell érteni (BH1995. 270.).

*A szülői felügyelet megszüntetésének súlyos jogkövetkezményei pedig a következők:*

*A Csjt. 88. § (3) bekezdése alapján, ha a bíróság a szülői felügyeletet a szülő mindegyik gyermeke tekintetében megszüntette, a megszüntetés hatálya **kihat a később született gyermekekre is.** [Az ítéletben rendelkezni kell arról, hogy a szülői felügyeletet a bíróság melyik gyermekre vagy gyermekekre szüntette meg - BH1995. 270.]*

A Csjt. 88. § (4) bekezdése alapján az, aki szülői felügyeletet megszüntető jogerős ítélet hatálya alatt áll, **nem fogadhat örökbe, gyámságot nem viselhet, gyermek nála nem helyezhető el, és nincs joga arra, hogy gyermekével kapcsolatot tartson** [kivétel a Csjt. 92. § (3) bekezdés].

A szülői felügyelet megszüntetése nemcsak a saját gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlásának megakadályozását célozza, hanem a szülői jogkör gyakorlására való alkalmatlanság negatív erkölcsi értékítéletét is kifejezésre juttatja. Mind a szülő, mind a gyermek érdekében garanciális jellegű szabály tehát, hogy e súlyos jogkövetkezmény alkalmazására csak felróható magatartás esetén van mód (Csjt. 88. §). (BH2000. 206)

A kiskorú veszélyeztetése büntettének nem lehet az elkövetője, akinek a bíróság korábban ugyanilyen bűncselekmény miatt a szülői felügyeleti jogát megszüntette [Btk. 195. § (1) bek., Be. 215/A. § a) pont, Csjt. 71. § (2) bek., 88. § (1) és (4) bek.](. BH1994. 172.)

Ha az egyik szülő meghal, a szülői felügyeleti jog ettől kezdve kizárólag a másik szülőt illeti meg, akkor is, ha a gyermekről ténylegesen nem ő gondoskodik. Szülői felügyeleti joga változatlanul fennmarad abban az esetben is, ha a bíróság a gyermeket harmadik személynél helyezi el. A szülői felügyeleti jog megszüntetésének van viszont helye akkor, ha a szülő a gyermekkel kapcsolatos tartási, gondozási és nevelési kötelezettségét a gyermek érdekét súlyosan sértő módon elhanyagolja, és ezen túlmenően olyan magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy a szülői felügyeleti joga gyakorlása során a gyermek további fejlődését, sorsának alakulását veszélyeztesse. [Csjt. 70., 72. § 88. § (1) bek. a) pont, 91. § c) pont, OM sz. r. 34. § (4) bek.] ( BH1985. 149.)

*Csjt. 89. § A bíróság a jövőre nézve visszaállítja a szülői felügyeletet, ha az az ok, amely miatt azt megszüntették, már nem áll fenn, és nincs egyéb olyan ok sem, amely a megszüntetésre alapul szolgálna.*

E törvényhellyel kapcsolatban azt kell hangsúlyozni, hogy a kereset eredményességéhez nem elegendő annak bizonyítása, hogy a szülői felügyelet megszüntetésének eredeti okai már nem állnak fenn, hanem annak megállapítása is szükséges, hogy semmi olyan egyéb ok nem áll fenn, ami a törvény szerint a szülői felügyelet megszüntetésének indoka lehet. Ebben a körben pedig a bíróságnak a Pp. 302. § (1) bekezdésén keresztül alkalmazandó 286. § (1) bekezdése

alapján hivatalbóli bizonyítási kötelezettsége is van, mint egyébként a szülői felügyelettel összefüggő minden perben.

**Csjt. 90. § (1) A szülői felügyelet megszüntetése iránt a másik szülő, visszaállítása iránt pedig bármelyik szülő indíthat pert. Ezen felül mindkét esetben perindításra jogosult a gyermek, a gyámhatóság és az ügyész is.**

**(2) A szülői felügyelet megszüntetése, valamint visszaállítása iránt teljesen cselekvőképtelen szülő és gyermek helyett a gyámhatóság hozzájárulásával a törvényes képviselő indíthat pert. A cselekvőképességében korlátozott szülő és gyermek a pert törvényes képviselője hozzájárulásával maga indíthatja meg.**

**(3) A szülői felügyelet megszüntetése, valamint annak visszaállítása iránt indított perben hozott ítélet mindenkivel szemben hatályos.**

A Csjt. 90. §-a a **keresetindításra jogosultak** körét mind a megszüntetési, mind a visszaállítási perre meghatározza [Csjt. 90. § (1)].

A megszüntetés és visszaállítás iránt is bármelyik szülő, a gyámhatóság, továbbá a gyermek indíthat pert, a gyermek azonban csak saját személyét érintően.

*A teljesen cselekvőképtelen szülő helyett a gyámhatóság hozzájárulásával a törvényes képviselő indíthat pert. A korlátozottan cselekvőképes szülő és gyermek a pert törvényes képviselője hozzájárulásával maga indíthatja meg [Csjt. 90. § (2)].*

Miután a szülői felügyelet megszüntetése vagy visszaállítása a személyállapotra vonatkozó perek közé tartozik, a perre aktorátusa másnak, mint a felsorolt személyeknek, nincsen (BH1992. 28.). Ugyancsak a személyállapotra vonatkozó perek sajátosságából adódik, hogy miután a személyállapot megváltoztatását kizárólag a bíróság ún. "jogalakító" ítélete mondhatja ki, a felek a per tárgyaról egyezséggel nem rendelkezhetnek (BH1990. 304.).

Azt, hogy a pernek ki legyen az **alperesi pozíciójában**, a Pp. 302. § (4) bekezdése állapítja meg:

a megszüntetési keresetet az ellen a szülő ellen kell megindítani, akinek a szülői felügyeletét megszüntetni kívánják;

*a visszaállítási keresetet az ellen, akinek a keresete folytán a bíróság a szülői felügyeletet megszüntette (ha már nem él, ügygondnok ellen);*

ha a visszaállítás iránt nem az indít pert, akinek felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, ezt a szülőt a perben a felperes mellett beavatkozó jogállása illeti meg külön bejelentés nélkül is.

**A szülői felügyeletre vonatkozó különleges eljárási szabályokat a Pp. XVII. fejezete tartalmazza.** Eszerint - a felsorolt kivételekkel és a részletezett eltérésekkel - a házassági perek szabályait kell megfelelően alkalmazni. **Az eltérések** közül a még nem említettek a következők:

a kapcsolt pertárgyak: ugyanazon szülő ellen más gyermeke feletti szülői felügyelet megszüntetése, gyermekelhelyezés és -tartás, a szülő gondnokság alá helyezése.

más esettel való összekapcsolás kifejezetten tiltott;

a tárgyalás kitérésével a perben félként részt nem vevő szülőt a keresetlevél példányának a megküldésével és beavatkozási jogára figyelmeztetéssel értesíteni kell;

oron kívüli eljárási kötelezettség;

*ideiglenes intézkedés hivatalbóli lehetősége (a gyermek súlyos veszélyeztetése miatt sürgős megszüntetés szükséges);*

a megszüntető határozat hatályon kívül helyezésére kizárólag az a bíróság illetékes, amely a megtámadott határozatot hozta.

Mint státságperben hozott ítélet, a szülői felügyelet megszüntetésére és visszaállítására irányuló ítélet mindenkivel szemben hatályos [Csjt. 90. § (3)].

I. A "nevelőapa" (az anya új férje) a szülői felügyelet megszüntetésére irányuló per megindítására nem jogosult [Csjt. 88. § (1) bek., 90. § (1) bek.].(BH1992. 28.)